

**Departement Social Work
Afstudeerrichting Maatschappelijk Werk**

Onderzoek jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling

Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling, de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling en de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren?

Door Eline Arits

**Bachelorproef aangeboden tot het bekomen
van het bachelor diploma sociaal werk
(maatschappelijk assistent)**

**Hasselt
Academiejaar 2016-2017**

Onderzoek jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling

Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling, de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling en de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren?

Door Eline Arits

**Bachelorproef aangeboden tot het bekomen
van het bachelor diploma sociaal werk
(maatschappelijk assistent)**

**Hasselt
Academiejaar 2016-2017**

Inhoudsopgave

Woord vooraf.....	6
Abstract.....	7
Lijst met afkortingen.....	8
Lijst met figuren.....	9
Lijst met tabellen.....	10
Inleiding.....	11
1. Probleemstelling en onderzoeksvragen	12
2. Bespreking stageplaats	14
3. Theoretisch kader.....	16
3.1. Inleiding.....	16
3.2. Collectieve schuldenregeling: Juridische context.....	16
3.2.1. Wat is collectieve schuldenregeling	16
3.2.2. Voorwaarden	18
3.2.3. Verloop van de procedure collectieve schuldenregeling.....	19
3.2.4. Het beëindigen van de procedure	22
3.2.5. Knelpunten van de wetgeving collectieve schuldenregeling	23
3.3. Schuldenlast in België: Cijfers en voorgaand onderzoek	25
3.3.1. Schuldenlast in België.....	25
3.3.2. Personen in collectieve schuldenregeling België.....	25
3.3.3. Predictoren collectieve schuldenregeling	27
3.3.4. Jongeren en schuldenlast	34
3.4. Besluit	36
4. Praktijkgedeelte	38
4.1. Inleiding.....	38
4.2. Onderzoeksmethode	38
4.3. Dataverzameling	39
4.4. Resultaten	41
4.4.1. Kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling	41
4.4.2. Predictoren	44
4.4.3. Kenmerken collectieve schuldenregeling	51
4.5. Conclusies en aanbevelingen.....	53

4.6. Besluit	57
Kritische reflectie.....	58
Bibliografie.....	59
Bijlagen.....	61

Woord vooraf

Bij deze wil ik volgende personen bedanken die mij geholpen en gesteund hebben tijdens de totstandkoming van dit eindwerk en het beëindigen van leuke jaren aan PXL- Social Work. De afgelopen jaren waren enkel een positieve aanvulling van mijn leven en schooljaren.

Aan mijn stagementor, Mevr. Els De Groot, die de rode draad gaf voor deze bachelorproef en mijn werk wilde bijsturen waar het nodig was. Aan Mevr. Kim Bastaits, met wie ik een vlotte en aangename samenwerking heb gehad vanaf het begin tot het einde van deze stageperiode. Dankzij haar steun en intense sturing is deze bachelorproef het eindresultaat geworden.

Mevr. de voorzitter Regina Gymza, die me leerde kennismaken met de praktijk van de zittingen en me altijd de nodige uitleg gaf. De afdelingsgriffier, Mr. Marc Bossaert, voor de hartelijke ontvangst aan het begin van deze stageperiode. Ook aan de collega's op de griffie, van wie ik een aangename werkervaring heb gehad en speciale dank aan Robby Iven, die de tijd nam om mijn werk telkens opnieuw na te lezen wanneer ik het hem vroeg.

Mijn familie, waar ik steun en advies vond om deze studierichting bij te gaan studeren na mijn vorige opleiding. Mijn vrienden, met wie ik deze jaren aan de PXL heb mogen beleven en lange vriendschappen aan zal blijven overhouden.

Er rest mij u enkel nog een aangename leeservaring toe te wensen.

Eline Arits.

Abstract

Deze bachelorproef vat het onderwerp aan van jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling (CSR) en geconfronteerd worden met complexe problematiek van schuldenlast in België, met als doel een beeld te vormen van deze risicogroep.

Dit onderzoek is uitgevoerd volgens een literatuurstudie bestaande uit een wettelijk kader omtrent collectieve schuldenregeling en een maatschappelijke context van schuldenlast in België. Het praktijkgedeelte is toegepast op tweehonderd verzamelde dossiers binnen de geselecteerde doelgroep, dit volgens de kwantitatieve onderzoeksmethode. De doelgroep zijn jongvolwassenen van 18 tot 30 jaar die een aanvraag indienden tot collectieve schuldenregeling van 2010 tot en met 2016 op de arbeidsrechtbank van Hasselt.

Voor deze bachelorproef zijn volgende onderzoeksvragen ontwikkeld: Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling? Wat zijn de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling? Wat zijn de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren?

De voornaamste conclusies van dit onderzoek zijn dat de meerderheid van de resultaten overeenstemmen met de geraadpleegde cijfers van de stad Hasselt en de provincie Limburg, in vergelijking met de literatuurstudie. Slechts over enkele details zijn geen resultaten bekend of zijn niet overeenkomstig met het theoretisch kader.

Lijst met afkortingen

- CSR: Collectieve Schuldenregeling
- NP: Natuurlijk Persoon
- RP: Rechtspersoon (Een onderneming of bedrijf)
- SB: Schuldbemiddelaar
- SE: Schuldeiser
- MAR: Minnelijke aanzuiveringsregeling
- GAR: Gerechtelijke aanzuiveringsregeling
- Ger. W.: Gerechtelijk Wetboek
- GW: Grondwet
- B.S.: Belgisch Staatsblad
- CKP.: Centrale voor Kredieten aan Particulieren
- OCMW: Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
- VDAB: Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling

Lijst met figuren

- Figuur 1: Evolutie in aanvragen collectieve schuldenregeling 01/09/2007 t/m 2016, arbeidsrechtbank Hasselt.
- Figuur 2: Opsplitsing van de nieuwe meldingen van C.S.R. en de meerderjarige bevolking volgens leeftijd in België, einde 2013.
- Figuur 3: Percentage van volwassenen met een collectieve schuldenregeling volgens leeftijd.
- Figuur 4: Opsplitsing van de kredietnemers volgens de leeftijd bij de registratie van een nieuwe overeenkomst (volgens het type overeenkomst) en de opsplitsing van de Belgische bevolking volgens de leeftijd (ter vergelijking). Gegevens eind 2015.
- Figuur 5: Percentage kredietnemers in wanbetaling volgens hun leeftijd (2015).
- Figuur 6: Individuen vs. Koppels (%)
- Figuur 7: Nationaliteit verzoekers (%)
- Figuur 8: Gender verzoekers (%)
- Figuur 9: Burgerlijke staat verzoekers (N)
- Figuur 10: Opleidingsniveau verzoekende partij (%)
- Figuur 11: Uitbreiding informatie opleidingsniveau (%)
- Figuur 12: Informatie ouderlijk huis verzoekende partij (%)
- Figuur 13: Uitbreiding informatie ouderlijk huis (%)
- Figuur 14: Kinderen ten laste bij de aanvraag collectieve schuldenregeling
 - Figuur 14.A: Individuen – Kinderen (%)
 - Figuur 14.B: Koppels – Kinderen (%)
 - Figuur 14.C.: Burgerlijke staat – Kinderen ten laste (%)
- Figuur 15: Gezinssamenstelling (N)
- Figuur 16: Huur – Eigenaar woning (%)
- Figuur 17: Financiële situatie (%)
- Figuur 18: Afgesloten kredieten (%)
- Figuur 19: Inkomens verzoekers bij aanvraag collectieve schuldenregeling (%)
- Figuur 20: Fluctuaties schuldbedragen per jaar (2010-2016)
- Figuur 21: Banksaldo van de verzoekers
- Figuur 22: Keuze schuldbemiddelaar (%)

Lijst met tabellen

- Tabel 1: Huishoudtypes die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015.
- Tabel 2: Opleidingsniveau van personen die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest.
- Tabel 3: Activiteitstatus van personen die een beroep doen op een DSB (Dienst Schuldbemiddeling volgens gewest, 2015).
- Tabel 4: Totaal inkomensniveau van huishoudens die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015.
- Tabel 5: Aangegane krediettypes door huishoudens die een beroep doen op een DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015.
- Tabel 6 : Inleidingen of aanvragen collectieve schuldenregeling – Arbeidsrechtbank Hasselt, 2010-2016.
- Tabel 7: Leeftijd bij aanvraag collectieve schuldenregeling.

Inleiding

Bij jongvolwassenen groeit de problematiek inzake schuldenlast. Uit gegevens van het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast en het Vlaams Centrum Schuldenlast (2011) is gebleken dat de schuldenlast stijgt. Niet enkel in de schuldenlast in het algemeen, ook bij de gerechtelijke procedure op de arbeidsrechtbank komen jongvolwassenen in verrassende hoeveelheden terug in het kader van collectieve schuldenregeling. In dit onderzoek focussen we op deze doelgroep met de bedoeling om de kenmerken van deze jongeren in collectieve schuldenregeling in kaart te brengen.

Het eerste deel van deze bachelorproef, het theoretisch kader, is verdeeld in twee onderdelen nl. de juridische context en het maatschappelijke kader. In de juridische context wordt een beknopte weergave gegeven omtrent collectieve schuldenregeling. Hierin wordt verduidelijkt wat de gerechtelijke beschermingsmaatregel inhoudt. In het tweede deel wordt vanuit maatschappelijk vlak de schuldenlast in België weergegeven, de facetten van de collectieve schuldenregeling, met de focus op jongvolwassenen.

Het praktijkgedeelte, het tweede deel van de bachelorproef, bevat de onderzoeksmethode, dataverzameling en resultaten van het uitgevoerde kwantitatief onderzoek. Dit onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de beschikbare dossiers op de arbeidsrechtbank, die ter beschikking zijn gesteld door de griffier. Op basis van deze gegevens is een databestand opgesteld. Na overleg met de stagepromotor is beslist dit bestand niet toe te voegen in de bijlagen, gelet op de privacygegevens van de mensen in deze onderzochte dossiers. Het doel is een beeld te schetsen van de jongvolwassenen van 18 tot 30 jaar die beroep doen op collectieve schuldenregeling. Zowel het theoretisch als praktisch gedeelte van de bachelorproef wordt afgesloten met een besluit. Tenslotte wordt de bachelorproef beëindigd met een algemeen besluit, aanbevelingen en een kritische reflectie.

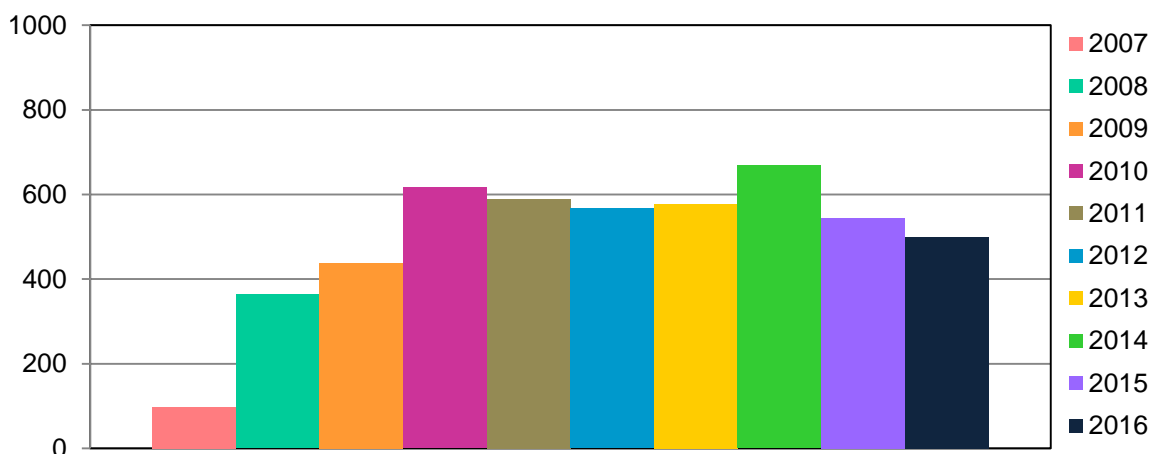
Dit is het eerste onderzoek vanuit de studierichting PXL-Social Work op de arbeidsrechtbank te Hasselt. Het doel van dit onderzoek is dat vanuit maatschappelijk oogpunt kennis wordt opgedaan en inzicht verwerft over jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling. Door middel van dit interessant inzicht op jongvolwassenen in een gerechtelijke procedure zijn we in staat een risicogroep bij jongeren in collectieve schuldenregeling te definiëren.

1. Probleemstelling en onderzoeksvragen

De laatste jaren is de problematiek omtrent schuldenlast sterk toegenomen, vooral bij particulieren en neemt verontrustende dimensies aan. (Brodala et al, 2013). Overmatige schuldenlast wordt omschreven als “het aanhoudend onvermogen om met de huidige inkomsten de schulden af te betalen”. De maatschappelijke context van schulden en schuldenlast is een samenspel van sociale, economische en politieke factoren waardoor het een complex onderwerp is. (Observatorium krediet en schuldenlast, 2010).

Uit recente gegevens van het Vlaams Centrum Schuldbeïndeling (2011-2012) bleek dat in 2009 ruim 77.162 Vlaamse gezinnen in budgethulpverlening of schuldhulpverlening waren bij erkende instellingen voor schuldbeïndeling. De kredietcentrale van de Nationale Bank toont aan dat eind mei 2010 ruim 361.082 kredietnemers minstens één achterstallig krediet hadden. Tevens werden er 82.138 berichten van toelaatbaarheid tot de procedure van collectieve schuldenregeling geregistreerd. Volgens Vanhauweert (2013) was er in het jaar 2011 een stijging in de vraag naar schuldhulpverlening. Volgens de datagegevens van Europese Centrale Bank (z.d.) kon amper de helft van de Belgische gezinnen sparen.

Figuur 1: Evolutie in aanvragen collectieve schuldenregeling 01/09/2007 t/m 2016, arbeidsrechtbank Hasselt. (Bron: Mevr. Els De Groot, Griffier).

Figuur 1 laat een evolutie zien in de aanvragen collectieve schuldenregeling. De cijfers van het jaar 2007 zijn van toepassing vanaf 01 september van dat jaar, daarom toont het resultaat lager in vergelijking met de andere staven in de figuur. Vanaf 2010 was er een evenwicht in het aantal aanvragen met de piek in het jaar 2014. Het jaar 2007 is het jaar voor de economische crisis uitbrak; vanaf dan zijn het aantal aanvragen sterk toegenomen. De cijfers blijven nog relatief hoog.

Overmatige schuldenlast is geen recent maatschappelijk probleem. In de jaren '90 werd een groei vastgesteld in de schuldenlast; vooral in het aangaan van kredieten. Een onderzoek van Brodala en Devillé (1998) toont aan dat 44% van de Belgische gezinnen één of meerdere kredieten had lopen en gezinnen met kinderen zelfs 69%. Ruim 113.000 gezinnen in België slaagden er niet in de schulden af te betalen.

Steeds meer jongvolwassenen hebben te maken met de problematiek van schuldenlast. Aan de basis van de problematische schuldensituatie van jongeren ligt een samenstelling van oorzaken zoals weinig voorlichting over aankopen op afbetaling, overbesteding, een tekort aan administratieve vaardigheden of een te laag inkomen. (Vlaams Centrum Schuldenlast, 2011). Toch is er weinig onderzoek naar wie deze jongeren in collectieve schuldenregeling nu precies zijn.

Het onderzoek van deze bachelorproef heeft het doel een beeld te vormen van de verzoekers in collectieve schuldenregeling binnen de doelgroep jongvolwassenen van 18 tot 30 jaar. De bachelorproef richt zich specifiek tot de aanvragen voor collectieve schuldenregelingen van jongvolwassenen.

In het kader van onderwerp “jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling” zijn volgende onderzoeksvragen onderzocht en beantwoord:

- (1) Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling?
- (2) Wat zijn de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling?
- (3) Wat zijn de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren?

2. Bespreking stageplaats

Mijn stage vond plaats op de arbeidsrechtbank van Antwerpen, afdeling Hasselt. De arbeidsrechtbank is een gespecialiseerde rechtbank die vanuit het wettelijke kader bevoegdheden hanteert inzake arbeids- en socialezekerheidsrecht.¹ De arbeidsrechtbank behandelt onder andere geschillen tussen werkgevers en werknemers, dossiers over sociale zekerheid, sociale bijstand, geweld en pesterijen op het werk en collectieve schuldenregeling.² In elk ressort is minstens één arbeidsrechtbank, in totaal telt België 9 arbeidsrechtbanken. De arbeidsrechtbank hanteert het Gerechtelijk Wetboek, m.a.w. het gerechtelijk recht. De procedure collectieve schuldenregeling is terug te vinden in het Gerechtelijk Wetboek van Art. 1675/2 tot en met Art. 1675/19. In bijlage (1) heb ik een schema verwerkt van de niveaus van alle rechtbanken in België.

De afdeling waar ik 14 weken gewerkt en gestudeerd heb is de griffie collectieve schuldenregeling. Op deze griffie worden de aanvragen voor collectieve schuldenregeling verwerkt, dossiers bijgehouden en aangepast bij wijzigingen. Op deze afdeling zijn de voorzitters, griffiers en het administratief personeel aanwezig.

Op de arbeidsrechtbank heeft iedereen een bepaalde functie. De voorzitter heeft de algemene leiding op de rechtbank, roept de partijen op te verschijnen ter zitting, hoort de partijen en stelt over deze aanhangende zaken een vonnis op. De griffier heeft als functie de taken van de voorzitter voor te bereiden en bij te staan bij elke zitting. Elke rechtbank heeft een griffie die onder de leiding staat van een hoofdgriffier. Naargelang de omvang van de rechtbank werken er één of meerdere griffiers. Zij worden op hun beurt geholpen door administratief personeel. Deze medewerkers zijn verantwoordelijk voor het administratief beheer zoals nieuwe aanvragen verwerken of wijzigingen aanbrengen in lopende zaken en telefonisch verkeer beantwoorden. Ze verzorgen ook de briefwisseling, het klassement en staan in voor het onthaal van de griffie.

Mijn rol als maatschappelijk werker was op de rechtbank eerder beperkt. Voor 90% waren mijn taken puur administratief, zoals aanvragen verwerken, telefonisch verkeer beantwoorden en het onthaal. In deze taakomschrijving kon mijn rol als maatschappelijk werker slechts beperkt worden ingevuld, de maatschappelijke relevantie was niet steeds duidelijk zichtbaar. Wanneer ik de administratie deed, werd verwacht dat ik professioneel met de gegevens van de cliënten omging en correct werkte. Dit heeft als gevolg dat zowel met de collega's op de werkvloer als met de cliënten het vertrouwen kon gecreëerd worden dat ik professioneel met vertrouwelijke informatie omging. Bij het telefonisch

¹ Gerechtelijk Wetboek

² Art. 578 Ger.W. tot 583 Ger. W.

verkeer kon ik een professionele houding tonen door vragen met de nodige veerkracht te behandelen. Het gebeurde dat er een vraag werd gesteld door de cliënt waar ik telefonisch geen antwoord op mocht geven, hetgeen een bepaalde spanning veroorzaakte bij de cliënt. Dit kon ik met behulp van bepaalde gesprekstechnieken opvangen zoals gepaste feedback op de overgebrachte boodschap en op correcte manier terug communiceren. Zo kon de cliënt bijvoorbeeld doorverwezen naar de schuldbemiddelaar bij bepaalde vragen. Bij het onthaal toonde ik onder andere een open houding en een actieve luisterhouding als cliënten of advocaten vragen stelden.

Omwille van de beperkte mogelijkheden op de rechtbank als maatschappelijk werker heb ik op voorstel van mijn stagementor het initiatief genomen schuldbemiddelaars (advocaten) te contacteren en consultaties bijgewoond op hun kantoor. Door deze gesprekken kon ik rechtstreeks in contact komen met “de mens” achter de collectieve schuldenregeling en de rol van maatschappelijk werker iets meer uitbreiden in deze strikte juridische context.

Aan de cliënten werd op voorhand gevraagd of er een bezwaar was dat ik bij de consultaties aanwezig was. Wanneer dit niet het geval was, was de spanning verminderd langs beide kanten en was er een mogelijkheid om naar elkaar een open houding te tonen. Als maatschappelijk werker en stagiair voelde ik de acceptatie van mijn aanwezigheid en de cliënt wist dat er sprake was van veiligheid in deze “aparte” situatie. Want ook stagiairs zijn gebonden aan beroepsgeheim en moeten een professionele houding tonen. Om te beginnen probeerde ik een beeld te creëren van de denk-, leef- en gevoelenswereld van de cliënt als die zijn/haar verhaal deed. De feiten en omstandigheden in het leven van de cliënt werden geordend waardoor een cliëntgerichte benadering mogelijk was. Relevante gesprekstechnieken zoals een open houding, gerichte communicatie, een actieve luisterhouding en feedback geven konden worden toegepast. Het was nog altijd de schuldbemiddelaar die het woord voerde tijdens de consultaties, maar ik kreeg de mogelijkheid om mijn aandeel in het gesprek te laten gelden.

3. Theoretisch kader

3.1. Inleiding

Het theoretisch kader van deze bachelorproef begint met de uiteenzetting van de juridische context van de collectieve schuldenregeling. In een beknopte weergave wordt de gerechtelijke beschermingsmaatregel uitgelegd aangezien de grondslag van de stage zich op de arbeidsrechtbank van Hasselt bevindt. Vervolgens wordt de maatschappelijke context weergegeven omtrent schuldenlast in België en de personen in collectieve schuldenregeling. In deze onderdelen wordt ook specifiek ingegaan op de doelgroep jongeren, gezien zij de doelgroep van deze bachelorproef vormen. Als laatste deel van het theoretisch kader wordt een beeld geschetst van de jongvolwassenen in schuldenlast en wat de oorzaken en factoren zijn die bijdragen tot hun financiële situatie.

3.2. Collectieve schuldenregeling: Juridische context

3.2.1. Wat is collectieve schuldenregeling

Elke natuurlijke persoon in overmatige schuldenlast heeft recht op de beschermingsmaatregel “schuldbemiddeling” zoals elke natuurlijke persoon recht heeft op een menswaardig bestaan zoals beschreven staat in de Belgische Grondwet.³ De beschikbare maatregelen voor overmatige schuldenlast kunnen langs twee richtingen worden bekeken. In de eerste plaats bestaan twee instrumenten of buitengerechtelijke beschermingsmaatregelen via het OCMW of CAW nl. budgetbegeleiding en budgetbeheer. In de tweede plaats bestaat de gerechtelijke beschermingsmaatregel via de arbeidsrechtbank nl. collectieve schuldenregeling.

Budgetbegeleiding, als eerste instrument, houdt in dat de cliënt begeleid wordt bij de besteding van het budget. De cliënt behoudt de autonomie en verantwoordelijkheid in de ontvangst van het inkomen en de uitgaven. Het tweede instrument in het kader van financiële begeleiding is het budgetbeheer. In dit geval wordt het geldbeheer geheel of gedeeltelijk overgenomen door de hulpverleners, waardoor de cliënt niet over de autonomie beschikt zoals bij budgetbegeleiding. Zowel budgetbeheer als budgetbegeleiding kunnen worden toegepast door “niet-erkende” schuldbemiddelaars (SB), zoals het OCMW of CAW. Het OCMW kreeg in de loop der jaren een ruimere opdracht dan enkel financiële tegemoetkoming geven. Ook het OCMW wordt geconfronteerd met het toenemende probleem van schuldenlast. Principieel wordt budgetbeheer- of begeleiding aangeraden als de schuldenlast niet te hoog is. (Brodala et al, 2013).

³ Art. 23 G.W.

Ondanks deze buitengerechtigde maatregelen zijn er nog personen die in een “duurzame of structurele onmogelijkheid verkeerden om hun financiële verplichtingen na te komen”. (Brodala et al., 2013). De gerechtelijke beschermingsmaatregel, een collectieve regeling voor alle schulden van personen met overmatige schuldenlast, werd in 1998 omgevormd in een wet.⁴ De collectieve schuldenregeling bestaat voor natuurlijke personen in schuldenlast die niet meer in staat zijn om de schuldeisers (SE) op zelfstandige wijze af te betalen. De doelstellingen van de procedure is gelijkaardig aan budgetbeheer- en begeleiding, nl. in de mate van het mogelijke de schulden afbouwen terwijl de cliënt of verzoeker tijdens de procedure een menswaardig leven kan leiden.

Het grote voordeel en verschil bij collectieve schuldenregeling is dat een globale regeling van de bestaande schulden wordt voorzien. De verzoeker of de aanvrager is na de procedure collectieve schuldenregeling in principe schuldenvrij. De procedure collectieve schuldenregeling is niet onbepaald in de tijd, het duurt wettelijk (principeel) gezien 7 jaar.

De collectieve schuldenregeling heeft ook enkele nadelen. Zo is de verzoeker gebonden aan strikte voorwaarden en is er geen zekerheid over de bezittingen. De verzoeker ontvangt niet meer zelfstandig de inkomsten. De schuldbemiddelaar opent bij zijn/haar aanstelling een rubriekrekening en ontvangt daar de inkomsten. Er wordt enkel leefgeld gestort en voor grotere uitgaven dient toestemming te worden gevraagd aan de arbeidsrechtbank. Dan is het ook de bedoeling dat het geld voor die doelen wordt gebruikt. Dit kan ervaren worden als controle en onmacht. Het volgende nadeel kan aansluiten bij het vorige punt. De verzoeker verliest een deel van de privacy. De schuldbemiddelaar ontvangt alle gelden en heeft daar controle over. Ook de werkgever wordt ingelicht over de procedure. Dit kan ervaren worden als vernederend en teken van machteloosheid. Bovendien is de procedure collectieve schuldenregeling niet gratis. De schuldeisers moeten betaald worden aan de hand van het afbetalingsplan, maar ook de schuldbemiddelaar dient zijn bijdrage te verdienen. De vergoeding van de is wettelijk bepaald, en de jaarlijkse afrekening van de schuldbemiddelaar wordt goedgekeurd of herleid door de voorzitter van de arbeidsrechtbank. Het eindbedrag is voor het grootste gedeelte afhankelijk van het aantal schuldeisers die een vordering hebben bij de verzoeker en de looptijd van de regeling.

⁴ Wet Collectieve Schuldenregeling, 1998

3.2.2. Voorwaarden

Om tot de procedure collectieve schuldenregeling te worden toegelaten moet de verzoekende partij aan twee soorten voorwaarden voldoen. Enerzijds de toelaatbaarheidsvoorwaarden, anderzijds zijn er de objectieve voorwaarden. (Van Acker et al., 2013).

Met betrekking tot de toelaatbaarheidsvoorwaarden moet de verzoeker zich ten eerste in een “structurele financiële problematiek” bevinden. Er dient sprake te zijn van overmatige schuldenlast; in de zin dat de betalingsmoeilijkheden duurzaam en structureel moeten zijn. Ten tweede mag er geen opzet zijn in de gemaakte schulden. In juridische termen betekent het dat de verzoeker het onvermogen “niet-kennelijk mag hebben bewerkstelligd.” Indien dit blijkt uit het verzoekschrift, kan dit een belangrijke grond van weigering zijn dat de verzoeker via de procedure collectieve schuldenregeling juist niét de intenties koestert de schulden af te betalen. Ten derde wordt van de verzoeker verwacht dat hij/zij “procedurele goede trouw” toont; met andere woorden aan de schuldbemiddelaar en de rechtbank alle relevante informatie met betrekking tot het vermogen verschaft. Zo mogen de verzoekers bijvoorbeeld niet verzwijgen dat ze in het zwart werken, loon op hun eigen privérekening laten storten,... Het gevolg van deze handelingen is de herroeping.

Het tweede luik aan voorwaarden omvat de objectieve voorwaarden. Ten eerste mogen enkel natuurlijke personen collectieve schuldenregeling aanvragen. Het geldt dus niet voor rechtspersonen.⁵ Ten tweede kan een handelaar of koopman (RP) geen collectieve schuldenregeling aanvragen. Voor deze tak bestaat een geëigende insolventieprocedure welke bekend staat als “het faillissement” en de “wet continuïteit van ondernemingen”. Stel dat de verzoeker handelaar is geweest voor de aanvraag, moeten de handelsactiviteiten 6 maanden voor de aanvraag zijn stopgezet mits bewijslevering.⁶ Ten derde moet de verzoeker rekening houden met een termijn van 5 jaar voorafgaand aan een eerder gebruik van de procedure collectieve schuldenregeling. Als een natuurlijk persoon (NP) eerder gebruik heeft gemaakt van collectieve schuldenregeling, en die procedure werd herroepen, is er een wachttermijn van 5 jaar vooraleer die weer een aanvraag mag indienen tot collectieve schuldenregeling.⁷ Dit is een maatregel om misbruik te vermijden.

⁵ Art. 1675/2, eerste lid Ger.W.

⁶ Art. 1675/2, tweede lid Ger. W.

⁷ Art. 1675/2, derde lid Ger. W.

3.2.3. Verloop van de procedure collectieve schuldenregeling

Als de verzoeker voldoet aan de voorwaarden, kan een advocaat of het OCMW/CAW het verzoekschrift opstellen.⁸ Het verzoekschrift is de éézijdige schriftelijke aanvraag tot collectieve schuldenregeling aan de arbeidsrechtbank. (De Grootte en Voet, 2009). De verzoeker kan een individueel persoon zijn of een koppel; beide vormen van burgerlijke staat mogen een aanvraag indienen. Het verzoekschrift bevat een opsomming van wettelijk verplichte vermeldingen zoals de persoonlijke gegevens, het activa en het passiva.⁹ De verzoeker moet ook toelichting geven over de oorzaak van de schuldenlast, m.a.w. uitleggen hoe ze in die situatie van schuldenlast zijn terecht gekomen. De rechter van de woonplaats van de verzoeker is bevoegd om het verzoek te behandelen op het ogenblik dat de vordering werd ingediend.¹⁰ Binnen een termijn van 8 dagen na de neerlegging van het verzoekschrift doet de rechter uitspraak. In bijlage is een model van een verzoekschrift toegevoegd (2).

Wanneer de collectieve schuldenregeling wordt geweigerd, dan is het verzoek met andere woorden “ontoelaatbaar”. Hoger beroep tegen de uitspraak is mogelijk, dan buigt het Arbeidshof zich over het verzoek en dan wordt een definitieve bindende uitspraak gedaan. Wanneer de verzoeker wél wordt toegelaten tot de collectieve schuldenregeling, wordt een beschikking van toelaatbaarheid opgesteld. Binnen 5 dagen na de uitspraak wordt de beschikking van toelaatbaarheid per gerechtsbrief bekend gemaakt aan de partijen¹¹ (de verzoeker(s), de schuldenaren, de schuldeisers, de raadsman, de schuldbemiddelaar en eventueel de schuldenaren van de verzoekers, echtgeno(o)t(e), persoonlijke zekerheidssteller,...). (Van Acker et al, 2013).

De toelaatbaarheid tot collectieve schuldenregeling heeft enkele ingrijpende gevolgen voor de verzoeker als de schuldeisers. (Delporte, 2012). De verzoeker zal niet meer zelf beschikken over het eigen vermogen, er is een mogelijke verkoop van het onroerend goed, er mogen geen daden - buiten normaal vermogensbeheer - gesteld worden,...etc.¹² Voor de schuldeisers zal het gevolg zijn dat ze allemaal op gelijke wijze zullen worden behandeld, er is met andere woorden “samenloop”.¹³ De interesten worden ook geschorst evenals de uitvoeringsmaatregelen tot betaling van de geldsom. Een groot nadeel voor de schuldeisers is dat op het einde van de procedure collectieve schuldenregeling de resterende onbetaalde schuld kan worden kwijtgescholden door de rechtbank.

⁸ Art. 1675/4, § 1 Ger. W.

⁹ Art. 1675/4, § 2 Ger. W.

¹⁰ Art. 628, 17° Ger. W.

¹¹ Art. 1675/9 Ger. W.

¹² Art. 1675/7, §3 Ger. W.

¹³ Art. 1675/7, § 1 Ger. W.

Bij de toelaatbaarheid van de collectieve schuldenregeling wordt een schuldbemiddelaar aangesteld door de rechtbank. De schuldbemiddelaar is de tussenpersoon die een regeling gaat treffen met de schuldeisers en een afbetalingsplan zal opstellen. De wet voorziet een erkende limitatieve lijst: advocaten, gerechtsdeurwaarders, notarissen, het OCMW en CAW.¹⁴ Het CAW wordt minder tot helemaal niet aangesteld als schuldbemiddelaar. Deze rol wordt dan eerder toegelegd aan het OCMW.

De rol van de schuldbemiddelaar is van essentieel belang tijdens de procedure collectieve schuldenregeling. Er dient vooraf akkoord te worden gegeven over de aanstelling én er moet geloof zijn in het slagen van dit dossier. Het is van belang wanneer de schuldbemiddelaar wordt gecontacteerd door de griffier, deze goed nadenkt of hij/zij volledig onafhankelijk en onpartijdig de taak kan vervullen voor de verzoeker. De schuldbemiddelaar dient de rechtbank op de hoogte te brengen dat hij het dossier aanvaardt. Die aanstelling wordt bekendgemaakt in de beschikking van toelaatbaarheid. Na de aanstelling contacteert de schuldbemiddelaar de verzoekende partij om een gesprek te hebben omtrent het verloop en informatieverstrekking over de procedure collectieve schuldenregeling. De verzoeker heeft er het meeste belang bij te weten wie hem gaat bijstaan tijdens de procedure, aangezien een goede samenwerkingsband en een open communicatie tussen beide partijen het beste ontstaat vanaf het begin. De begeleidende dienst (bv. CAW of OCMW) kan van financiële of psycho-sociale aard zijn. Deze partijen kunnen dienen om de schuldbemiddelaar meer in te lichten over de financiële of materiële en/of psychosociale toestand van de verzoekers. (Van Acker et al, 2013).

Bij de aanvang is het aan de schuldbemiddelaar om concrete uitleg te verschaffen over het verdere verloop van de procedure. (Delporte, 2012). Zo moet ter kennis worden gebracht dat de verzoeker beschermd is tegen de gerechtsdeurwaarders en schuldeisers, en dat de interesten worden geschorst. Het is ook van belang dat er geen nieuwe schulden meer worden gemaakt tijdens de procedure, ook wel gekend als boedelschulden. Indien dit wel gebeurt, is dit een grond tot herroeping.

De schuldbemiddelaar dient bij de bank een rubriekrekening en een spaarrekening te openen. Op de rubriekrekening worden alle gelden gestort, vanuit die rekening wordt een leefgeld aan de verzoeker gestort. De verzoekers hebben het recht om de stand van de rubriekrekening en de bestemming van hun gelden op te vragen.¹⁵ Vervolgens is het de bedoeling dat de schuldeisers worden opgespoord. Er zijn al schuldeisers aangegeven in

¹⁴ Art. 1675/17 § 1 Ger. W.

¹⁵ Art. 1675/9, § 1, 4° en Art. 1675/10, § 2/2

het verzoekschrift, maar er kunnen altijd “vergeten schuldeisers” opduiken. Die dienen ook mee opgenomen te worden in de procedure. Ze beschikken over een termijn van uiterlijk 1 maand om aangifte van schuldvordering te doen, maar er kan nog een aanvullende termijn van 15 dagen bijkomen. Met een aangifte buiten de wettelijke termijn wordt er geen rekening gehouden en worden ze buiten zake gesteld.¹⁶

Als alle schuldeisers bekend zijn, kan de schuldbemiddelaar overgaan tot het maken van een afbetalingsplan. In de juridische context wordt een onderscheid gemaakt bij de opstelling van een MAR¹⁷ en een GAR¹⁸.

De minnelijke aanzuiveringsregeling of MAR voorgesteld door de schuldbemiddelaar, is het afbetalingsplan waarin een gedetailleerde en geactualiseerde staat van inkomsten en beschikbare middelen staat beschreven en binnen 1 jaar dient te worden opgesteld. Enkel de niet-betwiste schuldvorderingen of degene die bij titel zijn vastgesteld worden in de minnelijke aanzuiveringsregeling opgenomen. Wettelijk (principeel) bepaald mag dit afbetalingsplan geen langere looptijd hebben dan 7 jaar vanaf de homologatie of goedkeuring.¹⁹ Die termijn begint te lopen op de dag dat de procedure collectieve schuldenregeling is opgestart, maar de rechter kan ervan afwijken. Als alle partijen, zowel de verzoeker als de schuldeisers, akkoord zijn met het afbetalingsplan zal de rechter het plan controleren en homologeren/goedkeuren. Wanneer er een wijziging is in de levensomstandigheid van de verzoeker, moet de lopende aanzuiveringsregeling worden aangepast. Deze aanpassing aan het aanzuiveringsplan wordt ook “de herziening” genoemd.

Als een van de partijen niet akkoord is met de minnelijke aanzuiveringsregeling en/of de opmaak blijft aanslepen, dan wordt een “PV gebrek MAR” opgesteld. De rechter stelt dan zelf een afbetalingsplan op met eenzelfde inhoud als een MAR. Dit plan zal definitief bindend zijn en wordt de gerechtelijke aanzuiveringsregeling of de GAR genoemd. Een GAR heeft een looptijd van maximaal 5 jaar. Die periode van 5 jaar is meestal niet lang genoeg om alle schulden terug te betalen, waarna het zich in de praktijk voordoet dat op het einde van de procedure collectieve schuldenregeling een deel van de schulden wordt kwijtgescholden. De schuldbemiddelaar kan in principe een vraag tot totale kwijtschelding voorleggen aan de rechter indien blijkt dat er geen mogelijkheid is om een MAR of GAR op te stellen.

¹⁶ Art. 1675/9, § 3 Ger. W.

¹⁷ Art. 1675/10 Ger. W.

¹⁸ Art. 1675/11 Ger. W.

¹⁹ Art. 1675/10, § 6 Ger. W.

De verzoeker krijgt maandelijks leefgeld van de schuldbemiddelaar vanuit de rubriekrekening, en kan altijd om extra's vragen voor onvoorziene omstandigheden. Maar het is niet de bedoeling dat extra's regelmatig worden aangevraagd. De schuldbemiddelaar is verplicht elk jaar rond hetzelfde tijdstip een jaarverslag neer te leggen op de rechtbank met daarin een weergave van het verloop van de procedure en de ereloon- en kostenstaat. Dit kan de verzoeker altijd gaan inkijken op de rechtbank. Zowel de verzoeker als de schuldbemiddelaar hebben een belangrijke rol in de naleving van de procedure collectieve schuldenregeling.

3.2.4. Het beëindigen van de procedure

Een eerste manier waarop de procedure kan worden beëindigd is dat de MAR of GAR wordt uitgevoerd. Dan wordt de procedure collectieve schuldenregeling op een normale wijze beëindigd. De aanzuiveringsregeling is uitgevoerd of de voorziene looptijd is verstreken. (Van Acker et al, 2013).

Ten tweede kan de procedure worden stopgezet op initiatief van de verzoeker. Enerzijds gebeurt het dat de verzoekers slecht geïnformeerd zijn over de procedure en geen vrede kunnen nemen met de beperkingen die collectieve schuldenregeling met zich meeneemt. De procedure collectieve schuldenregeling is vrijblijvend. De verzoekende partij kan altijd op eigen initiatief de procedure beëindigen.

Ten derde wordt de procedure automatisch beëindigd door het overlijden van de verzoeker. Het is de taak van de schuldbemiddelaar om het overlijden te melden aan de arbeidsrechter via een verslag. Daarin wordt de vraag gesteld om de schuldbemiddelaar te ontlasten van zijn taak. In juridische termen verklaart de rechter de procedure “zonder voorwerp”. Als zijn taak is beëindigd door de rechter, worden de werkgevers van de verzoeker verwittigd. Zij mogen niet meer betalingen storten op de rubriekrekening.

Het vierde en laatste punt is de herroeping. Wanneer een natuurlijk persoon aan de procedure collectieve schuldenregeling deelneemt, wordt een loyale en actieve medewerking verwacht, ook wel de “procedurele goede trouw” genoemd. De herroeping is bedoeld als sanctie tegen misbruik van het systeem bij niet-naleving door de verzoeker.²⁰ De gevolgen van de herroeping zijn dat de bescherming tegen de schuldeisers wegvalt en dat de verzoeker de daaropvolgende 5 jaar geen aanspraak kan maken op collectieve schuldenregeling.

²⁰ Art. 1675/15, § 1 Ger. W.

3.2.5. Knelpunten van de wetgeving collectieve schuldenregeling

De wet betreffende de collectieve schuldenregeling bestaat sinds 1998. De wetgever wilde een curatief antwoord bieden aan mensonwaardige situaties. Enerzijds was het doel om de financiële toestand te herstellen en een menswaardig leven te kunnen leiden, met andere woorden personen die uitgesloten waren uit het economisch circuit terug te integreren door ze een nieuwe start aan te bieden. Anderzijds was het doel van de wet ook om preventief op te treden nl. het consumentenkrediet omkaderen, de minnelijke invordering als professionele activiteit te regelen en als laatste een basisbankdienst installeren voor alle burgers. Volgens Centrum Kauwenberg VZW zijn er enkele knelpunten die zich voor, tijdens en na de procedure collectieve schuldenregeling kunnen voordoen. (Defossez en Linssen, 2009).

Een eerste belangrijk knelpunt is preventie. Preventie is van belang voor én tijdens de procedure collectieve schuldenregeling. Enerzijds is het aan de overheid om te zorgen voor goede regelgeving en anderzijds moeten de burgers voorzien zijn van goede informatie en ingelicht zijn over hun rechten en plichten. Mensen moeten tijdens de procedure beroep kunnen blijven doen op begeleiding en preventieve maatregelen.

Een tweede vaststelling die het Centrum Kauwenberg deed, was dat er te weinig informatie wordt meegegeven omtrent de procedure collectieve schuldenregeling. Vaak zijn de verzoekers niet alert voor de gevolgen. Schuldbemiddelingsdiensten spelen een grote rol in het informeren en begeleiden van mensen, die rol moet gewaarborgd en uitgevoerd worden. Veel mensen zitten met vragen omtrent de evolutie van de procedure, de stand van de rubriekrekening of ervaren een algemeen gebrek aan informatie. De schuldbemiddelaar zou op eigen initiatief de verzoeker op de hoogte moeten houden van de stand van zaken en zich optimaal beschikbaar stellen voor de cliënten. Het jaarlijks verslag dat de schuldbemiddelaar moet indienen is een goed controlemiddel. Die verslagen moeten duidelijk geformuleerd zijn zodat ook de verzoeker het begrijpt.

Een derde knelpunt bevindt zich bij de opstelling van een aanzuiveringsregeling. Na de verzending hebben de schuldeisers als de verzoekers een termijn van drie maanden om zich te verzetten tegen het plan. Wanneer niemand iets laat horen, gaat men er van uit dat iedereen akkoord is met het plan. Naast de schuldvorderingen van de schuldeisers, is het van belang dat er rekening wordt gehouden met de psychologische, medische en sociale werkelijkheid van de verzoeker. Zo kan nagegaan worden of de verzoeker over voldoende financiële middelen beschikt om menswaardig van te kunnen leven.

Een laatste relevant knelpunt is de bespreking van het leefgeld van de verzoeker(s). De verzoeker(s) dienen zo veel mogelijk betrokken te worden in beslissingen die genomen worden door de schuldbemiddelaar. In nauw overleg tussen de cliënt en de schuldbemiddelaar worden de essentiële en reële kosten besproken. De betalingen moeten niet door de schuldbemiddelaar gebeuren. Hij geeft de verzoeker een maandelijks leefgeld. Met dat bedrag moet de verzoeker een menswaardig leven kunnen leiden tijdens het verloop van de procedure. De schuldbemiddelaar moet erop toezien dat het leefloon voldoende is om de nodige uitgaven te doen. Vanuit wettelijk perspectief dient de verzoeker de essentiële levensbehoeften te kunnen veroorloven en anderzijds de kosten te betalen ter preventie in een marginale situatie te belanden. (Observatorium Krediet en Schuldenlast, 2012).

3.3. Schuldenlast in België: Cijfers en voorgaand onderzoek

3.3.1. Schuldenlast in België

Het is vaak een samenstelling van oorzaken die aan de basis ligt van de problematische schuldsituatie. Enerzijds is er het gebrek aan middelen en anderzijds een gebrek aan informatie en vorming om het commercieel aanbod te begrijpen en te ontcijferen. Gebrek aan administratieve vaardigheden, een onregelmatig of te laag inkomen en ziekte vormen risico's die kunnen leiden tot schuldenlast. (Vlaams Centrum Schuldenlast, 2011).

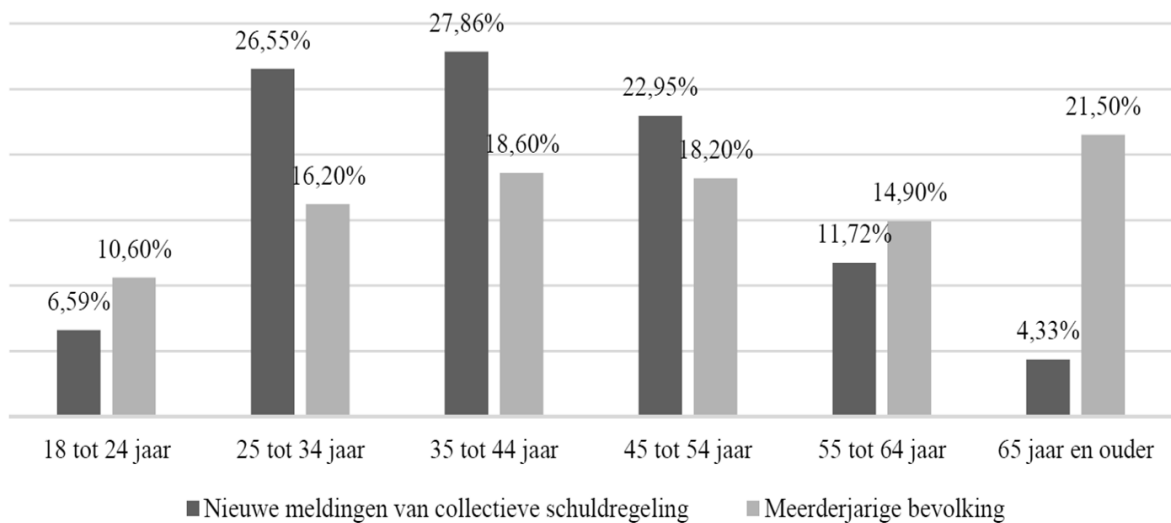
Volgens Duvivier et al. (2010) waren in het jaar 2009, een jaar na de aanvang van de economische crisis, 1,71% van de Belgische huishoudens betrokken bij een procedure collectieve schuldenregeling. Uit de recentste gegevens van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België bleek dat in het jaar 2014 de problematische en overmatige schuldenlast in België is toegenomen. Dit was jaren ervoor ook de maatschappelijke problematiek. (Duvivier, 2016).

Er zijn verschillende soorten schulden te onderscheiden: overbestedingsschulden, compensatieschulden, overlevingsschulden, aanpassingsschulden en afgeleide schulden. Gezinnen met een hoog en gemiddeld inkomen hebben vooral schulden zoals consumentenkredieten, elektriciteit, gas, belastingen en taksen. In de dalende lijn vinden we kosten zoals huur, telefoon, water, alimentatie en hypothecaire leningen. Gezinnen met een laag inkomen of in situaties met kansarmoede hebben voornamelijk kosten aan huisvesting en gezin, in dalende lijn gevolgd door gezondheidskosten, elektriciteit en gas, verzekeringen, belastingen en taksen. (Brodala et al., 2013).

3.3.2. Personen in collectieve schuldenregeling België

Cijfers van het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast tonen aan dat op het einde van 2013 in België 107.103 personen waren toegelaten tot de procedure collectieve schuldenregeling. In de volgende figuren wordt via het sociaal-demografisch kenmerk de leeftijd en geslacht/gender aangetoond bij de aanvraag van collectieve schuldenregeling. Het grootste aandeel die beroep doen op collectieve schuldenregeling zijn vrouwen, vooral in Wallonië. In Vlaanderen lijken eerder meer mannen aanvraag in te dienen. Het kan erop wijzen dat vrouwen meer worden geconfronteerd met financiële moeilijkheden of dat ze vaker dan mannen een beroep doen op de gerechtelijke procedure om de schulden aan te zuiveren. (Jeanmart, oktober 2015).

Figuur 2: Opsplitsing van de nieuwe meldingen van C.S.R. en de meerderjarige bevolking volgens leeftijd in België, einde 2013. (Bron: Duvivier en Jeanmart, 2015).

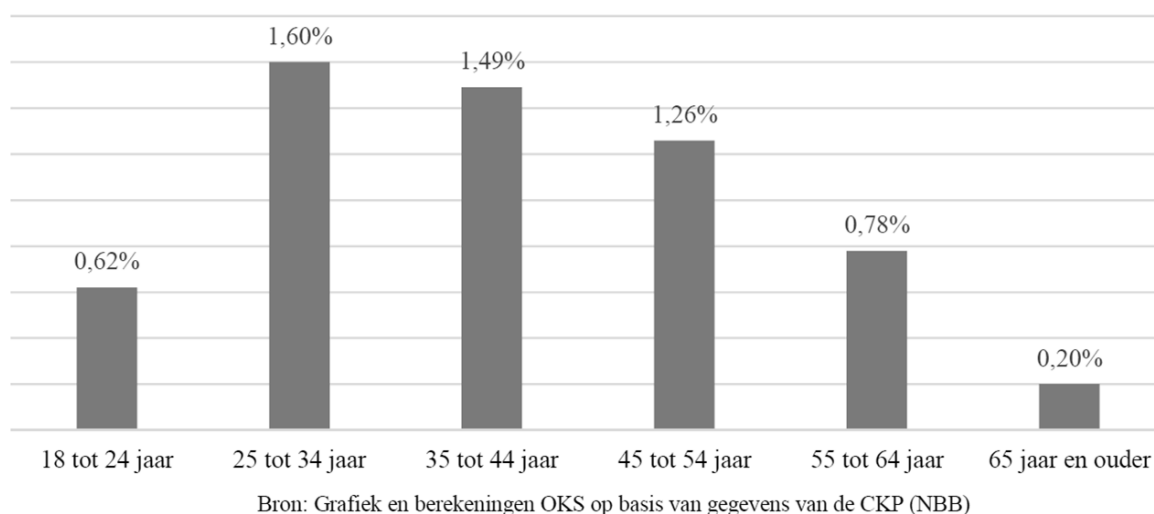

Bron: Grafiek O.K.S. op basis van gegevens van de C.K.P. (N.B.B.)

Figuur 2 vergelijkt de opsplitsing volgens leeftijd van de nieuwe meldingen van collectieve schuldenregeling en van de globale meerderjarige bevolking op het einde van 2013. Zoals deze figuur duidelijk aantoont, waren bij mensen onder de leeftijd van 25 jaar minder nieuwe aanmeldingen dan bij mensen ouder dan 25 jaar. Het percentage voor de groep van 25 tot 34 jaar lag opvallend hoger dan bij de eerste leeftijdsgroep.

Onder de leeftijd van 35 jaar vertegenwoordigt 31,7% in Wallonië en 31,2% in Vlaanderen om en bij een derde van het publiek van de instellingen die erkend zijn voor de schuldbemiddeling. Het gaat om jongvolwassenen die ouder zijn dan 25 jaar omdat de groep onder de 25 jaar minder dan 10% vertegenwoordigt van de mensen die terugvallen op een systeem van schuldbemiddeling. De groep jongvolwassenen die onder de leeftijd van 35 jaar zitten is dus wel een aanzienlijke groep binnen het publiek van de schuldbemiddelaars die werken binnen een systeem van schuldbemiddeling. (Duvivier en Jeanmart, 2015).

Figuur 3: Percentage van volwassenen met een collectieve schuldenregeling volgens leeftijd. (Bron: Duvivier, 2016).

In figuur 3 worden het aantal volwassenen vanaf de leeftijd van 18 jaar weergegeven die een collectieve schuldenregeling hebben en zijn gerangschikt volgens leeftijd. Ook hier is de piek bij de mensen tussen 25 en 34 jaar, gevolgd door personen tussen 35 en 44 jaar.

De personen in collectieve schuldenregeling zijn ondervertegenwoordigd in de leeftijdsklassen jonger dan 25 jaar en ouder dan 55 jaar en er is een oververtegenwoordiging in de leeftijdsklasse van 35 tot 54 jaar (55%). Dit resultaat is vergelijkbaar met de resultaten van 2013 uit figuur 2. Daar was ook de leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar minder aanwezig ten opzichte van de groep van 25 tot 34 jaar. Vlaanderen is ondervertegenwoordigd in de procedure collectieve schuldenregeling in vergelijking met de andere gewesten, dit wordt in het volgende deel verder besproken.

Een van de mogelijke verklaringen voor de aanwezigheid van deze jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling is volgens Jeanmart (2015) dat mensen in de leeftijdsklasse van 55 jaar en ouder minder financiële moeilijkheden hebben, ofwel doen ze minder vaak beroep op procedures om hun overmatige schuldenlast aan te zuiveren.

3.3.3. Predictoren collectieve schuldenregeling

Panteia (2009) onderscheidt drie typen van oorzaken van problematische schulden. Zoals het Vlaams Centrum Schuldenlast (2011) aanhaalt in zijn conclusies, zijn een daling van financiële middelen en een gebrekkig financieel beheer belangrijke oorzaken van schuldenlast. Als bijkomend punt haalt Panteia (2009) aan dat mensen een te hoge levensstandaard hanteren, waardoor ze boven hun stand gaan leven. Mensen willen het in de huidige maatschappij niet met minder doen of ze hechten aan een bepaalde maatschappelijke status. (Tiemeijer, 2016).

Aan de hand van de gegevens van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren kan een profiel worden gevormd van personen die toegelaten worden tot de procedure collectieve schuldenregeling. Om een beeld te kunnen schetsen over het profiel van de aanvragers, wordt op vijf sociaal-economische kenmerken in de drie Belgische gewesten gegevens besproken nl. het huishoudtype, opleidingsniveau, de activiteit status en het inkomensniveau. Vervolgens wordt als vijfde kenmerk ook een vergelijking gemaakt over de aangegane krediettypes per gewest in België.

Het eerste sociaal-economische kenmerk is het huishoudtype. In het jaar 2013 was volgens Ledegen (2013) weinig tot geen verschil in de profielen t.o.v. de resultaten van 2015 zoals aangetoond in tabel 1. Toen waren het op de eerste plaats ook alleenstaande volwassenen die zowel in Vlaanderen als Wallonië beroep deden op de dienst schuldbemiddeling, gevolgd door alleenstaande volwassenen met kinderen en koppels zonder kinderen.

Tabel 1: Huishoudtypes die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015. (Bron: Jeanmart, december 2015).

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Waals Gewest	Vlaams Gewest
Frequentie 1	Alleenstaande volwassenen zonder kind	Alleenstaande volwassenen zonder kind	Alleenstaande volwassenen zonder kind
Frequentie 2	Alleenstaande volwassenen met kind(eren)	Alleenstaande volwassenen met kind(eren)	Koppels met kind(eren)
Frequentie 3	Koppels met kind(eren)	Koppels met kind(eren)	Alleenstaande volwassenen met kind(eren)
Frequentie 4	Koppel zonder kind	Koppel zonder kind	Koppel zonder kind

Bron: OKS en VCS

In elk gewest in België in 2015, zoals wordt aangetoond in tabel 1, doen alleenstaande volwassenen zonder kind primair beroep op een erkende instelling schuldbemiddeling. In het Vlaams Gewest komen koppels met kind(eren) op de tweede plaats, terwijl in de andere twee Belgische gewesten secundair alleenstaande volwassenen voorkomen. Een verklaring voor dit resultaat is dat koppels met kind(eren) in het Vlaams Gewest vaker voorkomen dan in de twee andere gewesten van België.

Koppels zonder kind doen in alle gewesten van België het minst vaak beroep op schuldbemiddeling. Redenen zijn dat deze groep een gering aandeel heeft in de algemene bevolking, hun economische situatie gunstiger is dan die van andere huishoudtypes omdat de lasten van het dagelijkse leven gedeeld wordt en er sprake is van twee inkomsten en er worden geen kosten gemaakt voor de kinderen.

Tabel 2: Opleidingsniveau van personen die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest. (Bron: Jeanmart, december 2015).

	Brussels Hoofdstedelijk gewest	Waals Gewest ²¹	Vlaams Gewest
Frequentie 1	Lager secundair	Lager secundair	Hoger secundair
Frequentie 2	Hoger secundair	Hoger secundair	Lager secundair
Frequentie 3	Lagere school	Lagere school	Lagere school
Frequentie 4	Geen diploma	Geen diploma	Geen diploma
Frequentie 5	Bachelor/Graduaat	Bachelor/Graduaat	Bachelor/Graduaat
Frequentie 6	Master/Licentiaat	Master/Licentiaat	Master/Licentiaat

Bron: OKS en VCS

Aan de hand van tabel 2 wordt per gewest het opleidingsniveau besproken van de mensen die beroep doen op een erkende dienst schuldbemiddeling. De personen in het Vlaams Gewest die in de eerste frequentie beroep doen op schuldbemiddeling bezitten een diploma hoger secundair, terwijl in de andere twee gewesten de mensen over een diploma lager secundair beschikken. De personen die dus primair beroep doen op een dienst schuldbemiddeling zijn in het Vlaams Gewest iets hoger geschoold dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest.

De resultaten laten ook zien dat personen met een diploma van de hogeschool of universiteit sterk ondervertegenwoordigd zijn bij het aanvragen van schuldbemiddeling. Maar dit wil niet zeggen dat ze geen gevaar lopen op overmatige schuldenlast. Een universitair of hogeschool diploma biedt geen bescherming tegen overmatige schuldenlast. (Velghe, z.d.).

Tabel 3: Activiteitstatus van personen die een beroep doen op een DSB (Dienst Schuldbemiddeling volgens gewest, 2015). (Bron: Jeanmart, december 2015).

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Waals Gewest	Vlaams Gewest
Frequentie 1	Niet-actief	Niet-actief	Niet-actief
Frequentie 2	Werknemer (arbeider, bediende, zelfstandige, ambtenaar)	Werknemer	Werknemer
Frequentie 3	(Brug)gepensioneerd	(Brug)gepensioneerd	n.v.t. ²⁴

Bron: OKS en VCS

Het volgende kenmerk in tabel 3 is de activiteitstatus. In elk gewest van België zijn het vooral personen die "niet-actief" zijn die beroep doen op schuldbemiddeling. Onder niet-actief wordt begrepen dat die personen werkloos zijn, werkzoekend, leefloners, studenten, invaliden en dergelijke.

Tussen het opleidingsniveau en de activiteitstatus bestaat een belangrijke link nl. dat personen die over een laag opleidingsniveau beschikken vaker werkloos zijn dan personen die een hoger opleidingsniveau hebben genoten. Regio's die het meest gevoelig zijn voor het risico op werkloosheid zijn ook het meest gevoelig op de overmatige schuldenlast. (Observatorium krediet en schuldenlast, 2010).

Tabel 4: Totaal inkomensniveau van huishoudens die een beroep doen op een erkende DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015. (Bron: Jeanmart, december 2015).

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Waals Gewest	Vlaams Gewest ²⁸
Frequentie 1	Minder dan 1000 euro	1000 - 1500 euro	1000 - 1500 euro
Frequentie 2	1000 - 1500 euro	Minder dan 1000 euro	1500 - 2000 euro
Frequentie 3	1500 - 2000 euro	1500 - 2000 euro	Minder dan 1000 euro
Frequentie 4	2000 - 2500 euro	2000 - 2500 euro	2000 - 2500 euro
Frequentie 5	2500 - 3000 euro	2500 - 3000 euro	2500 - 3000 euro
Frequentie 6	3000 - 3500 euro	3000 - 3500 euro	3000 - 3500 euro
Frequentie 7	Meer dan 3500 euro	Meer dan 3500 euro	Meer dan 3500 euro

Bron: OKS en VCS

De vierde categorie, het inkomstenniveau, toont met behulp van tabel 4 aan dat die personen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een beroep doen op de schuldbemiddeling die over een lager inkomen beschikken dan in de andere gewesten. Enkele belangrijke redenen zijn dat het gemiddelde inkomen per inwoner lager is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de werkloosheidsgraad is hoger en de werkgelegenheidsgraad is lager. Een groter aantal personen leeft alleen en is niet-actief. De kosten voor huisvesting in dit gewest liggen ook hoger dan in de andere twee gewesten. (Jeanmart, december 2015).

Er bestaat een verband tussen het opleidingsniveau, het activiteitsniveau en het inkomensniveau. In de wetenschap dat de cijfers hoger liggen bij personen die niet-actief zijn en/of over een laag inkomen beschikken, heeft als gevolg dat er een correlatie bestaat tussen een laag opleidingsniveau en deze twee variabelen. Het armoederisico neemt eveneens toe naarmate het opleidingsniveau van personen afneemt. (Jeanmart, oktober 2015). Uit analyse blijkt volgens Duvivier (2016) dat inwoners van bepaalde landsdelen met de grootste sociaaleconomische kwetsbaarheid, vaker getroffen worden door financiële moeilijkheden.

Tabel 5: Aangegane krediettypes door huishoudens die een beroep doen op een DSB (Dienst Schuldbemiddeling) volgens gewest, 2015. (Jeanmart, december 2015).

	Brussel Hoofdstedelijk Gewest	Waals Gewest	Vlaams Gewest
Frequentie 1	Kredietopening	Kredietopening	Producten op afbetaling
Frequentie 2	Verkoop of lening op afbetaling	Verkoop of lening op afbetaling	Verkoop of lening op afbetaling
Frequentie 3	Hypothecaire leningen	Hypothecaire leningen	Hypothecaire leningen

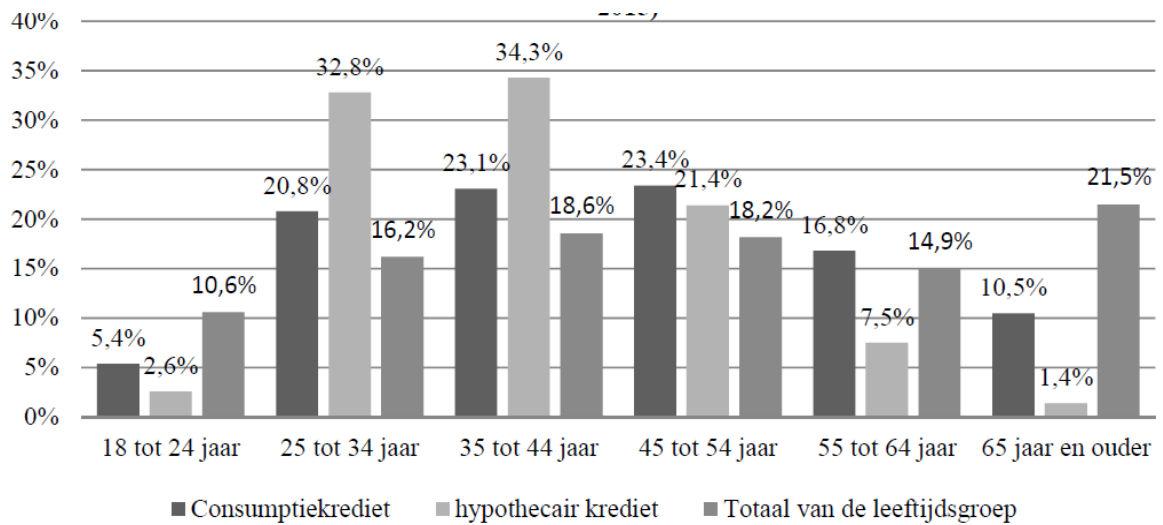
Bron: OKS en VCS

De huishoudens in schuldbemiddeling ervaren een schuldenlast die niet gelijkmatig verdeeld is. Er is een onderscheid tussen niet-kredietgerelateerde schulden en enkel krediet schulden. Sommige huishoudens hebben een combinatie van beide schulden ten laste. Het grootste deel van de huishoudens in Vlaanderen en Wallonië hebben niet-kredietgerelateerde schulden. Wegens een tekort aan informatie omtrent de niet-kredietgerelateerde schulden van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die in schuldbemiddeling zitten, wordt aan de hand van tabel 5 enkel de krediet schulden bestudeerd.

Wat de schuldenlast betreft, concludeert tabel 5 dat het hypothecair krediet het minst vaak wordt aangegaan door personen die beroep doen op schuldbemiddeling in alle gewesten van België. Slechts een klein deel van de huishoudens die gebruik maken van schuldbemiddeling is eigenaar van een onroerend goed of woning.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Wallonië hebben personen in schuldbemiddeling meer kredietopeningen aangegaan dan leningen of verkopen op afbetalingen. In het Vlaams Gewest geldt het omgekeerde. In alle drie gewesten gaan meerderjarigen meer kredietopeningen aan dan leningen op afbetaling. Ongeacht het gewest zijn er meer wanbetalingen voor leningen op afbetaling dan voor kredietopeningen.

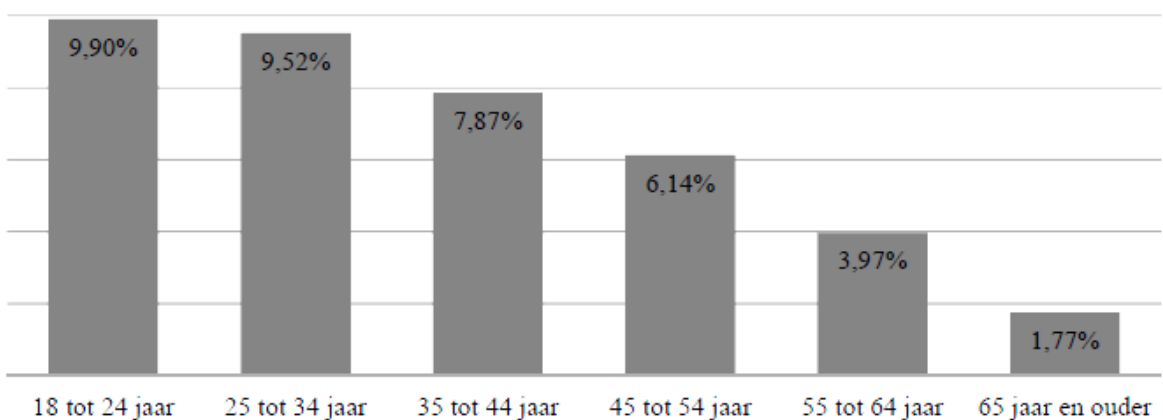
Figuur 4: Opsplitsing van de kredietnemers volgens de leeftijd bij de registratie van een nieuwe overeenkomst (volgens het type overeenkomst) en de opsplitsing van de Belgische bevolking volgens de leeftijd (ter vergelijking). Gegevens eind 2015. (Bron: Duvivier, 2016).

Bron: Grafiek O.K.S. op basis van gegevens van de C.K.P. (N.B.B.)

Het gebruik van kredieten verschilt volgens de leeftijd. De leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar is inzake het aangaan van kredieten in geringe mate betrokken. Mensen ouder dan 24 jaar, dus tussen 25 tot 34 jaar, raken meer betrokken bij kredieten zoals figuur 4 aantoont. Dit is met de reden dat de 25-plussers een grotere groep is die deelnemen aan het actieve leven, hogere inkomens hebben en gemakkelijker toegang hebben tot het aangaan van kredieten. Het percentage achterstallige kredietnemers neemt wel af naarmate de leeftijd toeneemt, zoals wordt aangetoond in figuur 5.

Figuur 5: Percentage kredietnemers in wanbetaling volgens hun leeftijd (2015). (Bron: Duvivier, 2016).

Bron: Grafiek O.K.S. op basis van gegevens van de C.K.P. (N.B.B.)

Er zijn ook enkele typerende kenmerken met betrekking tot het “leengedrag” van personen in collectieve schuldenregeling. In 2013 hadden 21% van de personen in collectieve schuldenregeling geen enkel krediet lopen, 15,2% van de personen die dan wel een krediet zijn aangegaan, hadden geen betalingsachterstand. 41,1% van de personen die toegelaten zijn tot de gerechtelijke procedure hebben meer dan één achterstallig krediet. Deze profielen zijn afhankelijk van de kredietsituatie van de gezinnen en het gewest waar ze woonachtig zijn. Over alle gewesten heen zijn de personen in collectieve schuldenregeling de meeste kredietnemers met meerdere achterstallige kredieten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er minder hypothecaire kredieten, maar de gemiddelde geleende bedragen zijn voor dit type krediet duidelijk hoger dan in de andere gewesten. (Jeanmart, oktober 2015).

Het leengedrag van mensen in collectieve schuldenregeling wordt gekenmerkt door minder gebruik van hypothecair krediet, door de grote geneigdheid om gebruik te maken van consumentenkrediet, door duidelijke hogere geleende bedragen, door een duidelijke hogere betalingsachterstand en door een hogere gemiddelde uitstaande schuld in vergelijking met andere kredietnemers. Het jongere publiek beschikt over geringere inkomsten en zou minder kredieten hebben afgesloten; meer bepaald minder consumentenkredieten dan de personen die ouder zijn dan 35 jaar en die beroep doen op een dienst schuldbemiddeling.

3.3.4. Jongeren en schuldenlast

Uit het onderzoeksrapport van het Vlaams Centrum Schuldenlast (2011) is gebleken dat overbesteding of moeilijkheden bij het beheer van het budget, een tekort aan administratieve vaardigheden of een te laag inkomen tot de grootste oorzaken behoren bij een problematische schuldsituatie bij jongvolwassenen.

Veel jongvolwassenen staan aan het begin van hun beroeps carrière en hebben nog geen vast of voldoende hoog inkomen. Hierdoor kunnen ze zich bepaalde aankopen niet veroorloven en is er verleiding tot het gebruik van kopen op afbetaling of het aangaan van kredieten. Dat jongvolwassenen meer aanwezig zijn aangaande het kredietgebruik, is al aangetoond in figuren 4 en 5. Enerzijds worden jongeren juridisch als volwassen beschouwd vanaf 18 jaar maar anderzijds kunnen ze niet volledig participeren aan de maatschappij omdat de nodige waarborgen ontbreken. (Serrien et al., 2008).

Vanuit verschillende perspectieven kan het financieel gedrag en financieel risicogedrag bij jongeren geconstateerd worden: Enerzijds naar socio-demografische factoren zoals het geslacht, achtergrond, scholingsgraad en dergelijke; anderzijds kan de nadruk gelegd worden op bepaalde ontwikkelingspsychologische processen, de rol van individuele verschillen of het financieel gedrag verklaren vanuit waarden of motieven, ed. (Cornelis en Storms, 2013).

Factoren die een beïnvloedend effect hebben op de financiële handelwijze van jongeren zijn onder andere de thuisomgeving, leeftijdsgenoten, school en media. Binnen de thuisomgeving leert de jongere een voorbeeld te stellen aan het gedrag van de ouders en financieel zelfstandig te worden. Uit onderzoek "Geldzaken in de Praktijk" (Nibud, 2004) blijkt dat volwassenen die beter met hun financiën om kunnen, een goede financiële opvoeding hebben genoten. Leeftijdsgenoten hebben een andere invloed op de jongere hetzij externe beïnvloedingen door groepsdruk. De financiële keuzes die jongvolwassenen maken zijn ook afhankelijk van hun opleidingsniveau. Het aandeel jongvolwassenen met financiële problemen neemt toe naarmate het opleidingsniveau daalt. De druk van sociale media en reclame beïnvloedt het koopgedrag van de jongeren eveneens.

Volgens Van Damme (2015) beoogt financiële vorming ook het bevorderen van financiële geletterdheid. Het houdt de mate in waarin een natuurlijk persoon over de kennis, vaardigheden, belangstelling, vertrouwen en reflexen beschikt om de dagdagelijkse beslissingen met financiële implicaties te nemen. Financiële vorming is een levenslang aandachtspunt en is een complex begrip omdat een efficiënte inhoudelijke invulling

afhankelijk is van de concrete en persoonsgebonden context. Met andere woorden, het hangt af van de persoon en diens omgeving af hoe de financiële vorming wordt ontwikkelt.

Wat het terugvallen op procedures van schuldbemiddeling betreft, spreekt het de meerderjarige bevolking jonger dan 25 jaar minder aan. Jongeren van 18 tot 24 jaar komen minder voor in de gerechtelijke procedure zoals al is aangetoond onder figuren 1 en 2. De trend keert duidelijk terug in de leeftijdsgroep van 25 tot 34 jaar. Daar zijn de cijfers goed voor 16,2% van de globale meerderjarige bevolking en 26,5% van de personen die voor de eerste keer zijn toegelaten een procedure collectieve schuldenregeling.

Ondanks dat er een verschil is in de leeftijdscategorie in het aangaan van collectieve schuldenregeling, valt het op dat er toch relatief vroeg in het traject van individuen wordt teruggegrepen naar de procedure collectieve schuldenregeling. Een derde van de meldingen die worden toegelaten omvat mensen die tussen de leeftijd van 18 en 34 zitten. Van de jongvolwassenen van de leeftijd 18 tot 30 jaar is 44,24% in financiële moeilijkheid en van 31 tot 65 jaar is het 46,37%. (Duvivier en Jeanmart, 2015).

3.4. Besluit

De literatuur van collectieve schuldenregeling is een juridische context dat zijn oorsprong vindt in de wet, rechtspraak en rechtsleer. Sommige instanties kunnen ook informatie geven over collectieve schuldenregeling, zoals het OCMW of CAW, maar het blijft een wettelijk kader met strikte regelgeving. Vanuit sociale context kunnen enkele linken met het maatschappelijke worden gemaakt. Een van de bijzondere gevallen is bij het verlenen van budgetbeheer- en begeleiding, hier is meer persoonlijke begeleiding en cliëntgerichte benadering mogelijk bij de problematiek van schuldenlast. Vervolgens kan het OCMW een bijdrage leveren als externe factor in de samenwerkingsrelatie van de cliënt en de schuldbemiddelaar. In die context is het mogelijk dat het OCMW vanuit maatschappelijk oogpunt de standpunten van de cliënt kan interpreteren en verwoorden naar de schuldbemiddelaar.

De literatuur omtrent schuldenlast en jongvolwassenen kan meer vanuit de maatschappelijke context worden bestudeerd. In dit luik is een bredere (integrale) kijk mogelijk op de achtergrond van de mensen die geconfronteerd worden met schuldenlast. Er is veel onderzocht naar oorzaken van schuldenlast in het algemeen en ook specifiek naar jongvolwassenen. De financiële capaciteiten van de jongvolwassenen, mits ook de socio-demografische en ontwikkelingspsychologische kenmerken werden reeds uitgebreid onderzocht. Een terugkomend onderwerp, zowel bij de literatuur van collectieve schuldenregeling als schuldbemiddeling, zijn de kredieten. Het is niet duidelijk of kredieten expliciet als oorzaak van de schuldenlast kan worden gezien. Maar aangezien het onderwerp blijft terugkomen bij beide onderwerpen, kan er worden vastgesteld dat er een link bestaat. In sommige gevallen zullen kredieten de oorzaak zijn van de schuldenlast, in andere gevallen een gevolg. In dat laatste geval hebben de leners kredieten willen gebruiken om de bestaande schulden aan te zuiveren.

De belangrijkste bron in dit theoretisch kader is het "Observatorium voor Krediet en Schuldenlast", waardoor een bepaald beeld kan worden gevormd van de jongvolwassenen die gebruik maken van de gerechtelijke beschermingsmaatregel en geconfronteerd worden met schuldenlast. Door middel van deze bron kan een mogelijke brug tussen het maatschappelijke en het juridische luik worden gevormd. De vijf sociaal-economische kenmerken (tabellen 1 t/m 5) kunnen belangrijke aandachtspunten uitklaren, zoals de link tussen het opleidingsniveau, het activiteitsniveau en het inkomensniveau. Deze theorieën kunnen de oorzaken van schuldenlast mee verklaren, tezamen met de conclusies van het Vlaams Centrum Schuldenlast (2011).

Vanwege het tekort aan meer specifieke informatie omtrent jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling, is dit onderzoek uitgevoerd. De opgestelde onderzoeksvragen; (1) Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling, (2) Wat zijn de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling en (3) Wat zijn de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren zijn op die socio-economische en socio-demografische kenmerken gebaseerd.

4. Praktijkgedeelte

4.1. Inleiding

Het praktijkgedeelte is het laatste deel van de bachelorproef. In dit deel wordt de onderzoeksmethode, dataverzameling en de resultaten bekend gemaakt van het uitgevoerd kwantitatief onderzoek bij jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling op de arbeidsrechtbank van Hasselt. Dit onderdeel wordt gevolgd door een conclusie, aanbevelingen en een kritische reflectie.

4.2. Onderzoeksmethode

Het onderzoek in deze bachelorproef is uitgevoerd volgens de kwantitatieve onderzoeksmethode. Het omvat een onderzoek dat gericht is op feiten, cijfers, specifiek op de inhoud van de goedgekeurde verzoekschriften en aanvullende verzoekschriften bij de aanvraag van collectieve schuldenregeling. Het onderzoek biedt een cijfermatig en verdiepend inzicht op de onderzoeksvragen in deze bachelorproef nl.:

- (1) Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling?
- (2) Wat zijn de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling?
- (3) Wat zijn de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren?

De resultaten van dit onderzoek worden weergegeven in figuren zoals grafieken, draaischijven en tabellen. De berekende percentages worden op deze manier op een representatieve en nauwkeurige manier presentabel gemaakt.

De dataverzameling vond plaats op de stageplaats, de griffie van de arbeidsrechtbank te Hasselt. Voor dit onderzoek werden dossiers omtrent collectieve schuldenregeling geanalyseerd en verwerkt. Alle (lopende) zaken werden ter beschikking gesteld op de rechtbank om te bestuderen en te selecteren voor het onderzoek. Om de privacy van de mensen te respecteren, is het databestand niet gevoegd in bijlage. Maar het is wel ter beschikking gesteld aan de stagepromotor voor inzage.

De onderzochte populatie zijn de jongeren in collectieve schuldenregeling toegelaten tot de procedure collectieve schuldenregeling op de arbeidsrechtbank van Hasselt. Alle verzoekschriften en/of aanvullende verzoekschriften omvatten het steekproefkader van dit onderzoek. Het betreft de aanvragen op de arbeidsrechtbank van de jaren 2010 tot en met 2016. In totaal zijn 4064 (=N) aanvragen ingediend van 2010 tot en met 2016. De steekproef in deze bachelorproef zijn alle jongeren van 18 tot 30 jaar die aanvraag deden op de arbeidsrechtbank voor toelating tot de procedure collectieve schuldenregeling. Deze cijfers zijn verwerkt in tabel 6.

Tabel 6: Inleidingen of aanvragen collectieve schuldenregeling – Arbeidsrechtbank Hasselt, 2010-2016. (Bron: Mevr. Els De Groot, Griffier)

Jaar	Inleidingen/Aanvragen (=N)	Gerealiseerde steekproef Jongeren 18-30 jaar
2010	617	17
2011	589	32
2012	567	32
2013	577	30
2014	669	27
2015	545	32
2016	500	30
TOTAAL:	4064	200

4.3. Dataverzameling

Om het onderzoek uit te kunnen voeren heb ik in het archief op de rechtbank dossiers opgehaald die geschikt waren voor de steekproef. De griffier kon een schema geven met cijfers van inleidingen tot collectieve schuldenregeling van 01/09/2007 tot en met 2015. Dit betrof cijfers van het totaal aantal aanvragen in het arrondissement van Hasselt. Voor het onderzoek is een selectie gemaakt van 2010 tot en met 2016. De cijfers van 2016 heb ik zelf toegevoegd aan het cijfermateriaal.

Bij gebrek aan een schema of overzicht in het systeem van de rechtbank voor de geselecteerde doelgroep, heb ik het archief manueel doorzocht en handmatig een schema opgesteld met de dossiernummers van de bruikbare dossiers binnen mijn doelgroep. Aan de hand van dat zelf opgemaakt schema wist ik dossiers te vinden die in de doelgroep thuishoorden en te verwerken in een databestand. In totaal zijn

tweehonderd dossiers verzameld, waarvan elk jaar tussen de 20 en 30 zaken zijn verzameld. Deze cijfers zijn al aangegeven in tabel 6.

Als meest relevante bron van informatie gebruikte ik het verzoekschrift of aanvullend verzoekschrift. Het doel is een beeld te vormen van de jongeren op het ogenblik dat ze de aanvraag deden. Het aanvullend verzoekschrift is tezamen met het verzoekschrift het document bij uitstek. In het aanvullend verzoekschrift wordt de ontbrekende informatie toegestuurd naar de rechtbank indien het eerste verzoekschrift onvolledig is. Wanneer een koppel dat in de doelgroep van het onderzoek thuishoorde aanvraag deed, zijn enkel de gegevens van de man overgenomen in de dataverzameling. Dit is met de reden dat in de huidige maatschappij de man nog altijd als gezinshoofd wordt gezien. De verzoekschriften werden ontleed en de relevante informatie is verwerkt in een databestand.

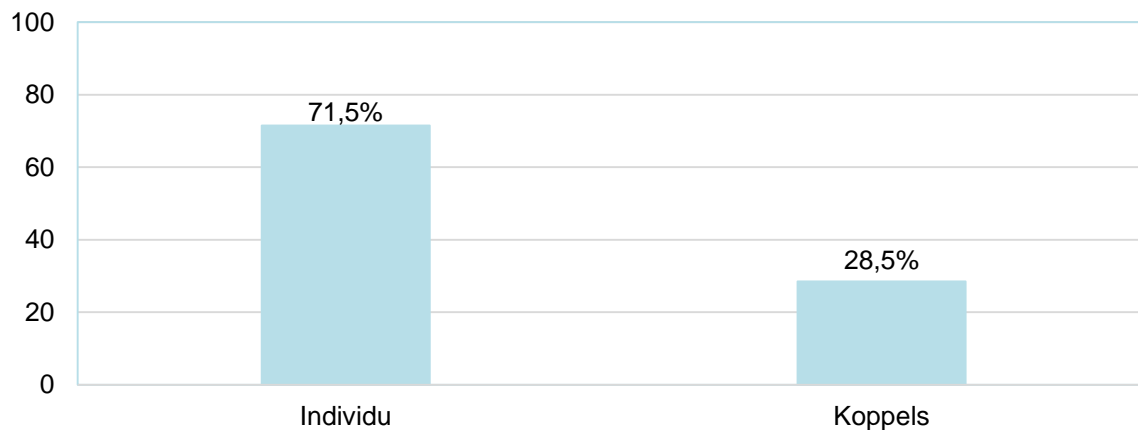
Op basis van deze informatie konden de resultaten berekend en verdeeld worden onder 3 niveaus. Het eerste niveau (4.4.1.) omvat de kenmerken van de collectieve schuldenregeling met de berekende resultaten van het aantal individuen en koppels, nationaliteit, leeftijd, gender (geslacht) en burgerlijke staat. Het tweede niveau (4.4.2.) betreft de predictoren zoals het opleidingsniveau, informatie over het ouderlijk huis, kinderen ten laste bij individuen en koppels, de gezinssamenstelling, huurder/eigenaars van een onroerend goed, de financiële situatie, kredieten en inkomsten. Als laatste niveau (4.4.3.) zijn resultaten berekend over de kenmerken van de collectieve schuldenregeling. Dat betreft de resultaten van de fluctuaties in het schuldbedrag en het gemiddeld aantal schuldeisers, het banksaldo, en de keuze van de schuldbemiddelaar.

De verzoekschriften en aanvullende verzoekschriften bevatten veel nuttige informatie, maar we kunnen niet alle informatie halen waarvan in de literatuur wordt aangegeven dat ze van belang zijn. Informatie over de opvoeding, waarden en de normen en financieel gedrag waren echter niet voor handen in de verzoekschriften en konden niet worden opgenomen in dit onderzoek. De verzoekschriften bevatten voornamelijk socio-demografische en socio-economische kenmerken. Het zijn deze kenmerken die we dan hebben opgenomen in het onderzoek en resultaten op hebben berekend.

4.4. Resultaten

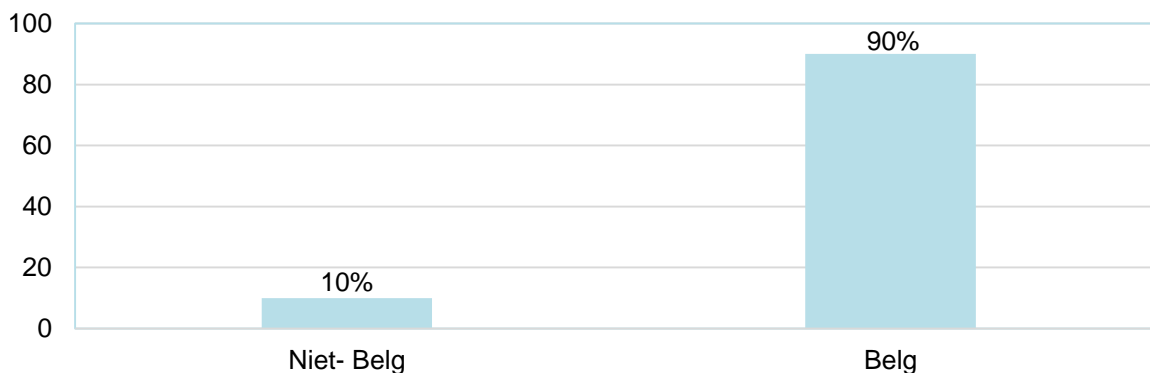
4.4.1. Kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling

Figuur 6 : Individuen vs. Koppels (%)

Volgens de resultaten van het dataonderzoek van 2010 tot en met 2016 doen meer individuen dan koppels aanvraag tot collectieve schuldenregeling. In totaal dienden 71,5% van de individuen een verzoek in tot de gerechtelijke procedure en 28,5% waren koppels. Zowel bij de individuen als bij de koppels is in het berekend resultaat geen onderscheid gemaakt of er kinderen ten laste waren.

Figuur 7: Nationaliteit verzoekers (%)

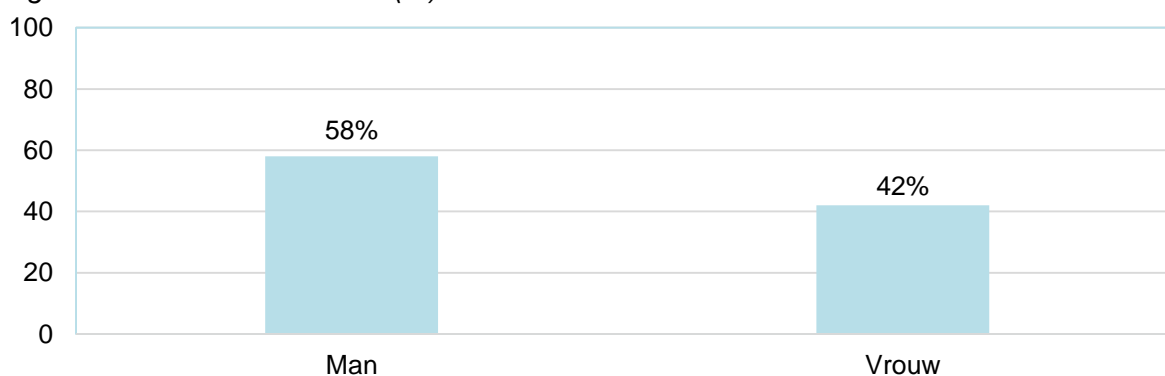
Figuur 7 toont een opmerkelijk verschil aan van de nationaliteit bij de aanvraag tot collectieve schuldenregeling. De resultaten tonen aan dat 90% Belgen aanvraag deden en slechts 10% waren niet-Belgen. In beide resultaten van figuur 7 is geen diepgaand onderzoek uitgevoerd naar achtergrondkenmerken van de nationaliteit.

Tabel 7: Leeftijd bij aanvraag collectieve schuldenregeling

Jaar bij aanvraag	Geboortejaar	Leeftijd
2010	1986	24
	1991	19
2011	1986	25
	1992	19
2012	1986	26
	1991	21
2013	1986	27
	1993	20
2014	1986	28
	1994	20
2015	1986	29
	1994	21
2016	1986	30
	1996	20

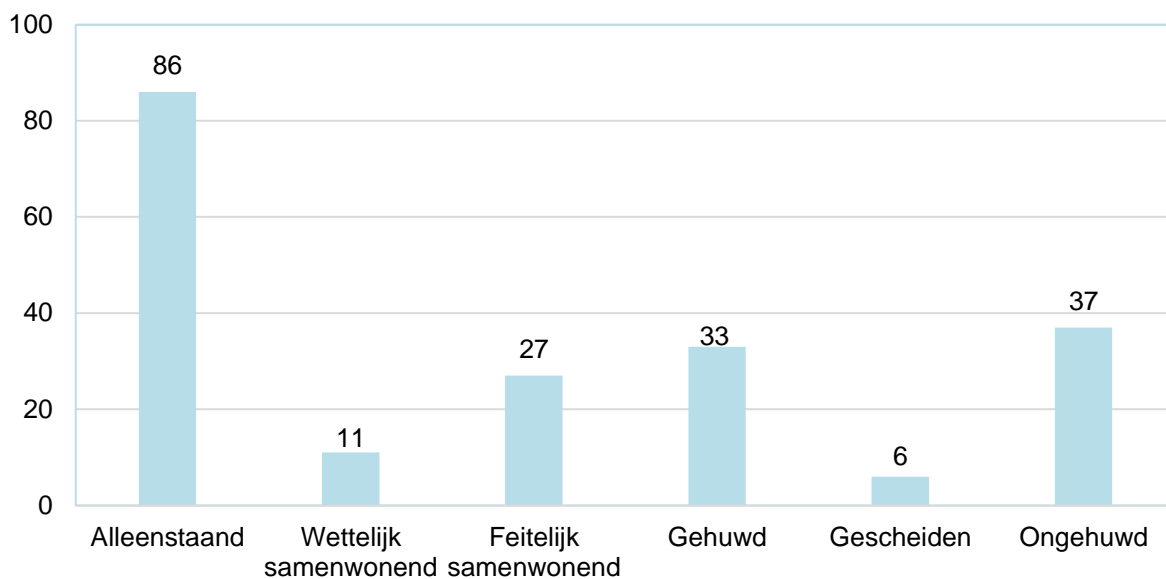
Tabel 7 toont de geboortejaren van de aanvragers collectieve schuldenregeling aan in de tweehonderd onderzochte dossiers. De bedoeling is te berekenen hoe oud de verzoekers waren op het moment dat ze de aanvraag indienden voor de gerechtelijke beschermingsmaatregel, per jaar. Uit de resultaten is gebleken dat de verzoekers even jong blijven als ze de aanvraag indienen, maar de oudste aanvragers worden wel ouder met de jaren. De oudste aanvrager in 2010 was 24, terwijl in 2016 de oudste aanvrager 30 jaar.

Figuur 8: Gender verzoekers (%)

Uit het dataonderzoek is berekend dat er meer mannen een aanvraag indienden tot collectieve schuldenregeling dan vrouwen, dit resultaat is enkel van toepassing voor het arrondissement Hasselt. Van de mannen deden 58% aanvraag en van de vrouwen 42%. Dit resultaat stelt de cijfers voor van alle mannen en vrouwen die collectieve schuldenregeling hebben aangevraagd. Er is in deze figuur geen onderscheid gemaakt in burgerlijke staat of op andere domeinen.

Figuur 9: Burgerlijke staat verzoekers (N)

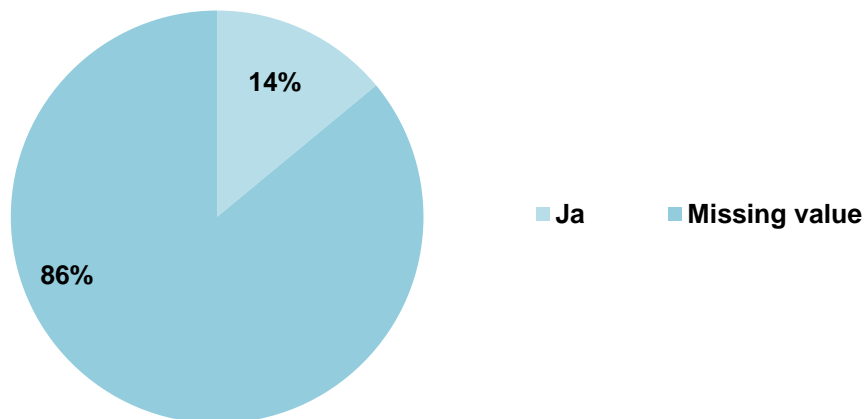

Uit figuur 9 kan worden geconstateerd dat er primair meer alleenstaanden aanwezig zijn in de steekproef t.o.v. de andere burgerlijke staten. Ongehuwden en gehuwden komen gedeeltelijk op de tweede plaats. Juridisch wordt op het vlak van samenwonen een onderscheid gemaakt tussen feitelijk en wettelijk samenwonen, dit onderscheid is in het onderzoek in de berekening van de resultaten gerespecteerd.

Bij feitelijk samenwonen woont het koppel of meerdere individuen samen, zonder een verklaring neer te leggen bij de ambtenaar van burgerlijke stand. Wettelijk samenwonenden hebben wel een verklaring neergelegd bij de ambtenaar van burgerlijke stand en hebben slechts één belastingaangifte. Koppels die gescheiden waren van de vorige partner waren in deze steekproef in de minderheid.

4.4.2. Predictoren

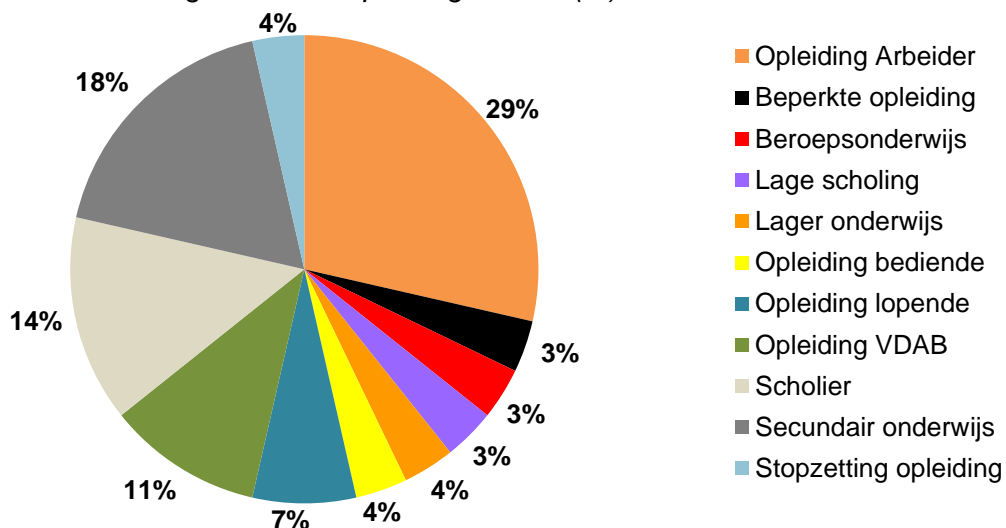
Figuur 10: Opleidingsniveau verzoekende partij (%)

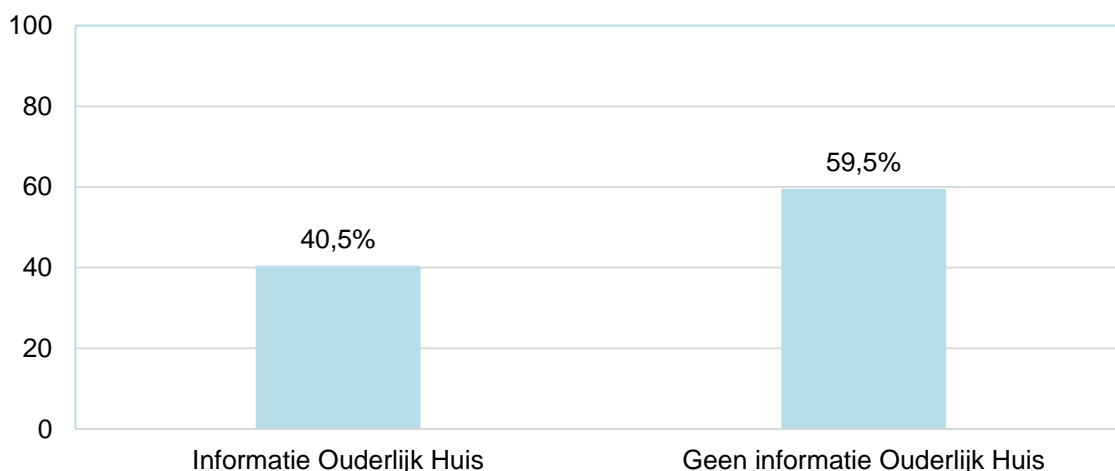
Met figuur 10 wordt aangetoond of de aanvragers tot collectieve schuldenregeling een bepaalde vorm van scholing of opleiding hebben genoten op het moment dat ze de aanvraag deden. Uit het dataonderzoek is gebleken dat van de tweehonderd dossiers slechts 14% van de verzoekers informatie gaven over de opleidingsvorm. In sommige gevallen waren opleidingen afgerond en in andere waren er ook stopgezet. De andere 86% zijn missing values, wat inhoudt dat er geen informatie werd gegeven in het verzoekschrift.

Met behulp van figuur 11 kan gedetailleerd worden ingegaan op het resultaat i.v.m. de 14% van opleidingsinformatie. In die figuur wordt aangetoond dat 29% van degene die een opleiding hebben genoten als arbeider. Op de tweede plaats kwamen verzoekers die een secundair diploma bezitten; dit cijfer is goed voor 14%. Tertiair komen de verzoekers die nog school lopen op het moment van de aanvraag.

Figuur 11: Uitbreiding informatie opleidingsniveau (%)

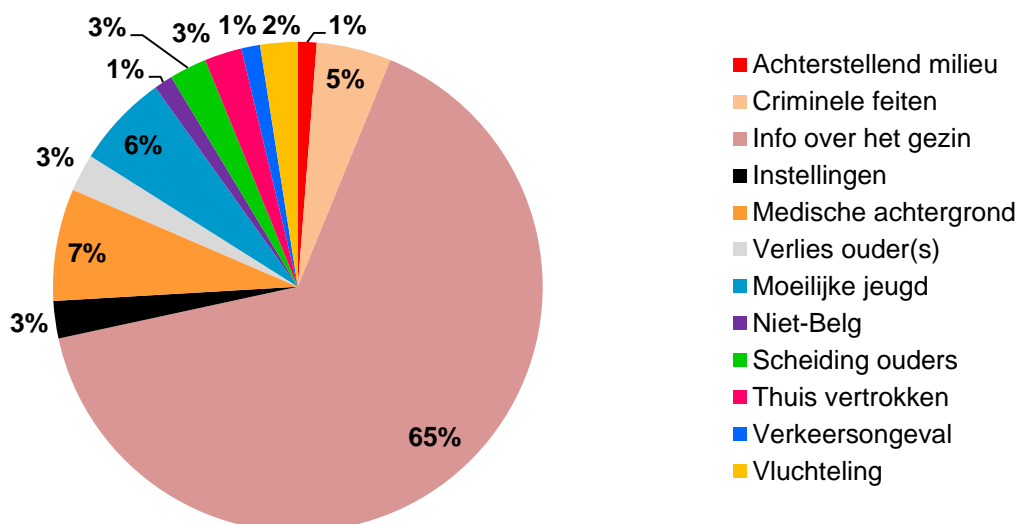
Figuur 12: Informatie ouderlijk huis verzoekende partij (%)

In het contextuele en structurele denkkader is het belangrijk om informatie te vinden over het verleden van de aanvragers collectieve schuldenregeling. Figuur 12 toont aan dat er voor 40,5% informatie werd gegeven over het ouderlijk huis van de verzoeker. Deze resultaten zijn gemaakt in de veronderstelling dat de verzoeker op dat moment nog minderjarig is en principieel thuis woont.

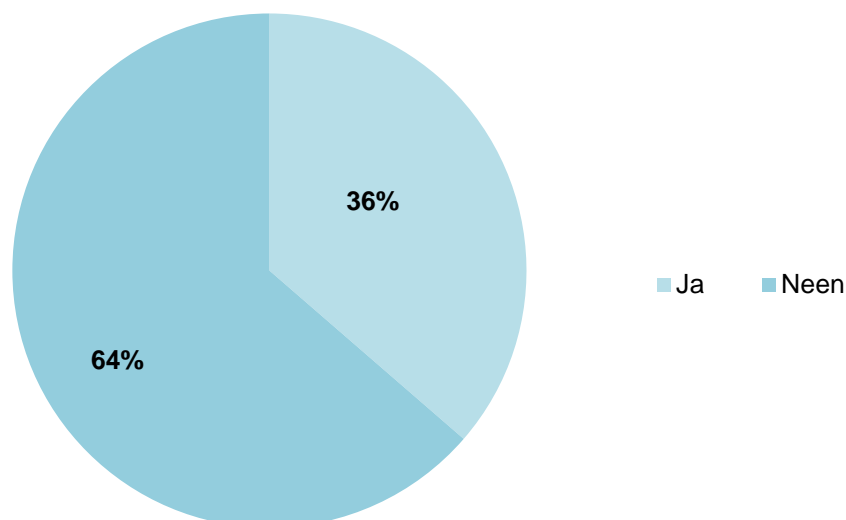
Op het resultaat van de beschikbare informatie omtrent het ouderlijk huis van de verzoeker is figuur 13 ontwikkeld. Dit bevat meer details over de informatie omtrent het ouderlijk huis van figuur 12. Daarin valt op dat voor 65% informatie werd meegedeeld in het verzoekschrift over het gezin van de verzoeker. Het houdt in dat ze deel uitmaakten van een “modern” gezin met ouders en/of enkel eventueel broers en zussen. In sommige gevallen woonden de verzoeker bij grootouders in. De overige cijfers tonen kleinschalige gegevens aan. Zo was er minimaal sprake van de medische achtergrond van de verzoeker, een moeilijke jeugd of criminele feiten.

Figuur 13: Uitbreiding informatie ouderlijk huis (%)

Figuur 14: Kinderen ten laste bij de aanvraag collectieve schuldenregeling

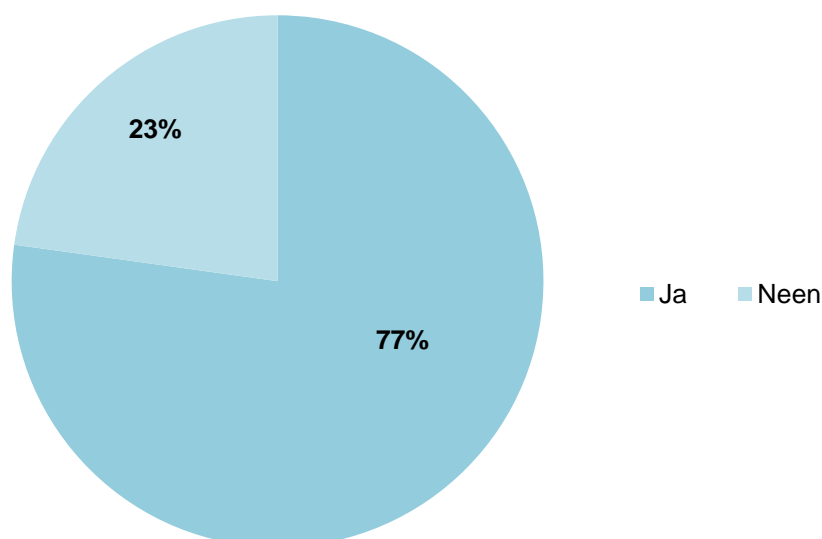
Figuur 14.A: Individuen – Kinderen (%)

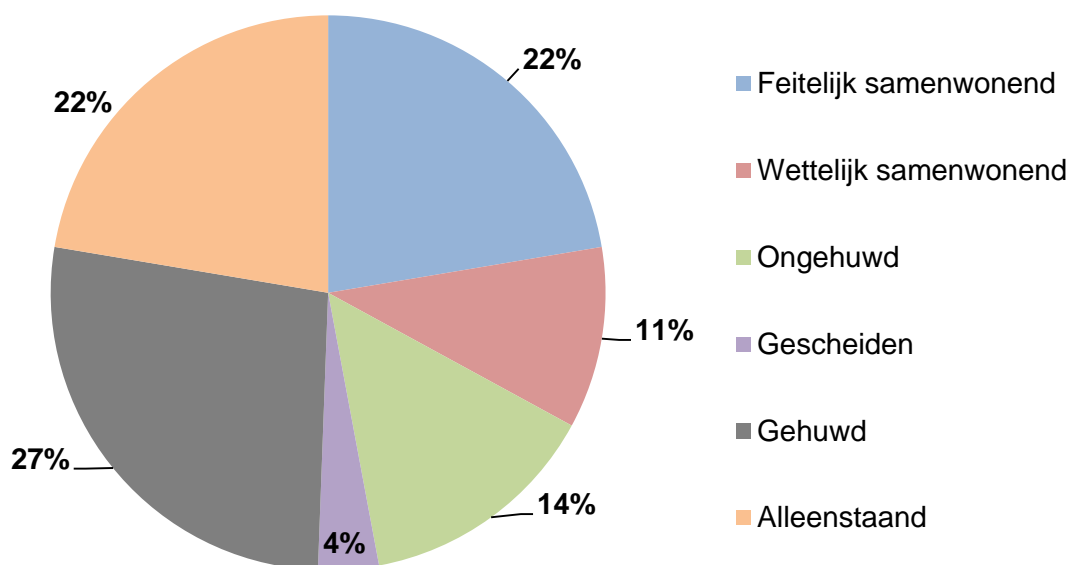
Figuur 14 is opgesplitst in drie schijfdiagrammen, hetzij enerzijds de individuen en anderzijds de koppels met één of meerdere (inwonende) kinderen ten laste bij de aanvraag van de gerechtelijke procedure collectieve schuldenregeling. Het is relevant om een vergelijking te maken tussen de twee groepen. Als derde schijfdiagram is er een onderscheid gemaakt bij de burgerlijke staat.

Figuur 14.A. toont aan dat de individuen minder kinderen ten laste hebben dan koppels. Van de individuen hebben 36% in de analytische steekproef kinderen ten laste terwijl 77% van de koppels kinderen ten laste heeft als ze de collectieve schuldenregeling aanvragen zoals figuur 14.B aantoont in het schijfdiagram. In een aparte berekening hebben de individuen in 52 gevallen van de 143 kinderen, van de koppels waren het er 44 van de 57 die kinderen hadden. Dit resultaat bevestigt de percentages van figuren 14.A. en 14.B.

Figuur 14.B: Koppels – Kinderen (%)

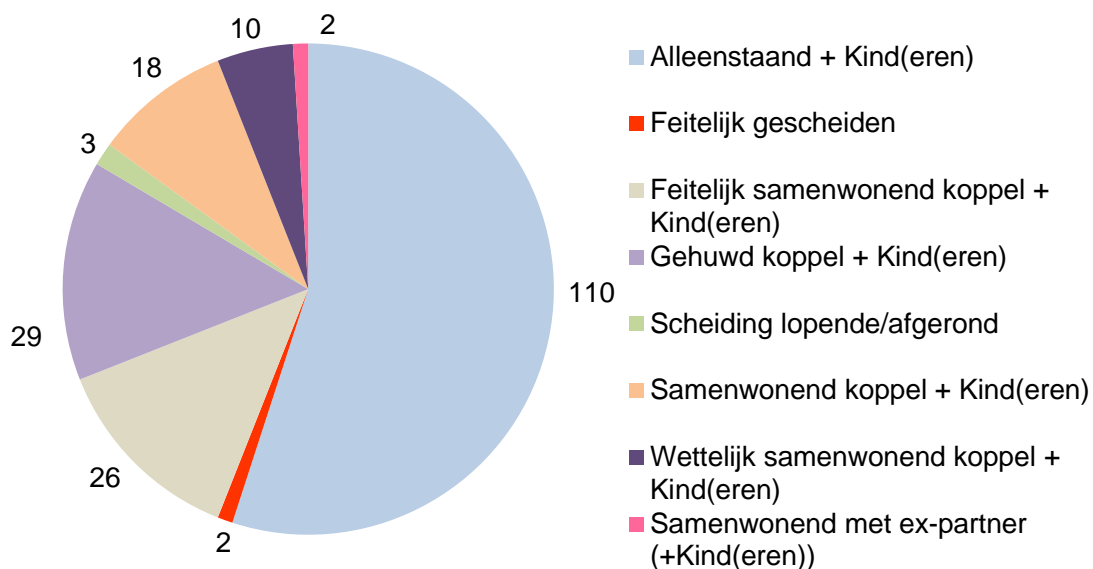

Figuur 14.C.: Burgerlijke staat – Kinderen ten laste (%)

Een ander beeld op de aanwezige minderjarige kinderen ten laste van de verzoekende partij die collectieve schuldenregeling aanvragen wordt aangetoond in figuur 14.C. Uit dit resultaat blijkt dat 27% van de gehuwden een (inwonend) kind ten laste heeft t.o.v. 22% van de alleenstaanden. Hoewel de alleenstaanden de hoogste cijfers tonen die collectieve schuldenregeling aanvragen, heeft een groot percentage van deze groep ook een of meerdere kinderen ten laste op het moment van de aanvraag. Wettelijk samenwonenden, ongehuwden en gescheiden koppels staan lager in cijfers met een of meerdere kinderen ten laste.

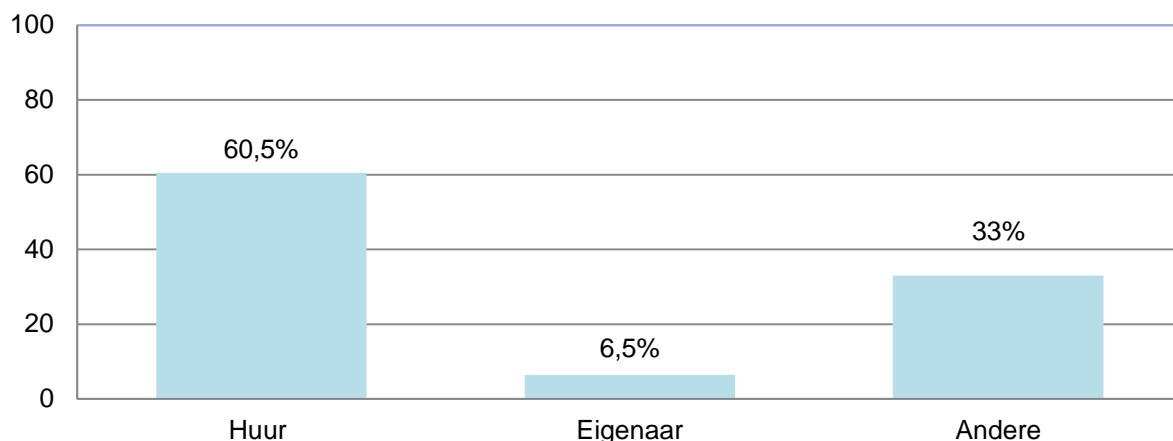
Figuur 15: Gezinssamenstelling (N)

Bij de berekening van de gezinssamenstelling is figuur 15 vereenvoudigd in vergelijking met de datagegevens in het databestand. Zo waren bijvoorbeeld de alleenstaanden zonder kinderen apart genoteerd van de alleenstaanden die kinderen ten laste hebben. Dit was ook het geval bij de feitelijk samenwonenden, de wettelijk samenwonenden en andere variabelen. Om de gezinssamenstelling eenvoudiger voor te kunnen stellen in een schijfdiagram, zijn die cellen samengevoegd in de berekening.

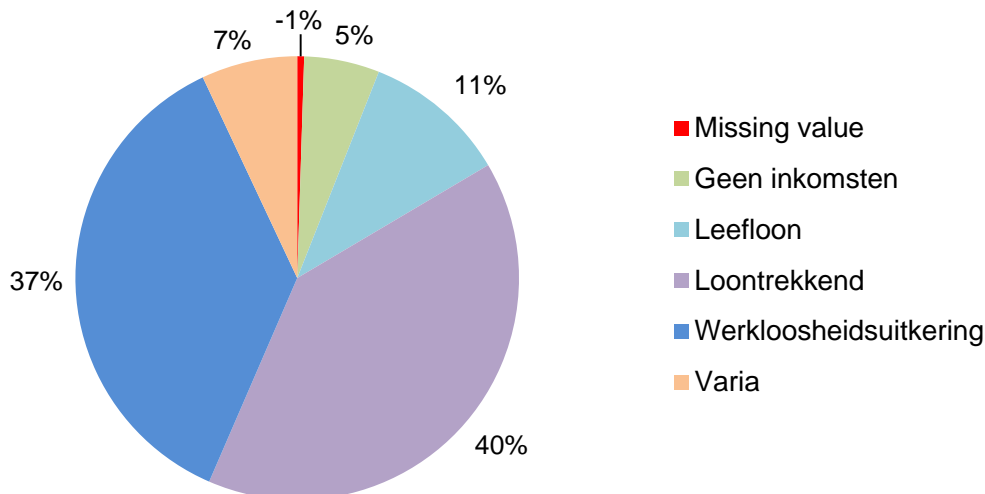
Opnieuw valt op in figuur 15 dat de alleenstaanden, al dan niet met kinderen ten laste, primair staan in de gezinssamenstelling bij de aanvraag collectieve schuldenregeling. Secundair komen de gehuwde koppels met eventueel kinderen ten laste en als derde grote groep zijn er de feitelijk samenwonenden met al dan niet kinderen ten laste. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met figuur 9 van de burgerlijke staat. Daar is ook aangegeven dat primair alleenstaanden aanvraag indienen tot collectieve schuldenregeling.

Figuur 16: Huur – Eigenaar woning (%)

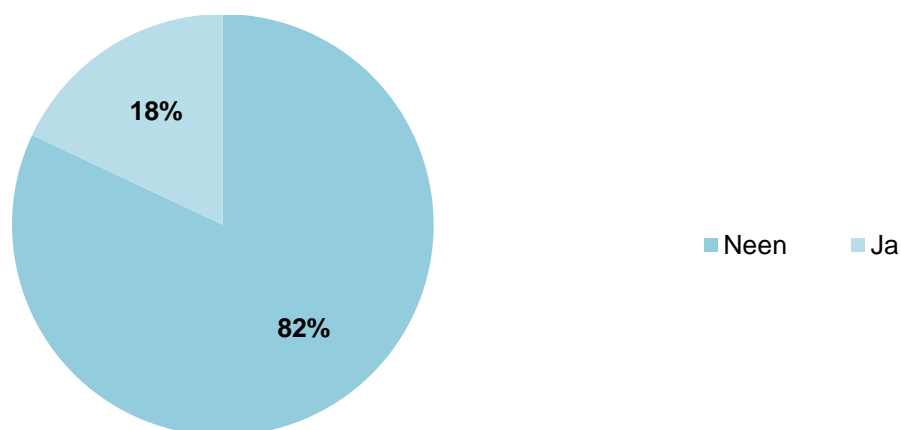
In dit onderzoek is berekend of de verzoekende partij een huis in eigendom had of een woning huurde. Deze informatie werd altijd verplicht vermeld in het (aanvullend) verzoekschrift. Slechts 6,5% van de verzoekers waren eigenaar van een woning, de meerderheid (60,5%) waren huurder. Het resultaat “andere” veronderstelt mensen die inwonen bij derden of geen vaste woning ter beschikking hadden. Het kwam geregeld voor dat de verzoekende partij nog in het ouderlijk huis woonachtig was, al dan niet bij enkel moeder of vader, en daar kost en inwoon voor moest betalen.

Figuur 17: Financiële situatie (%)

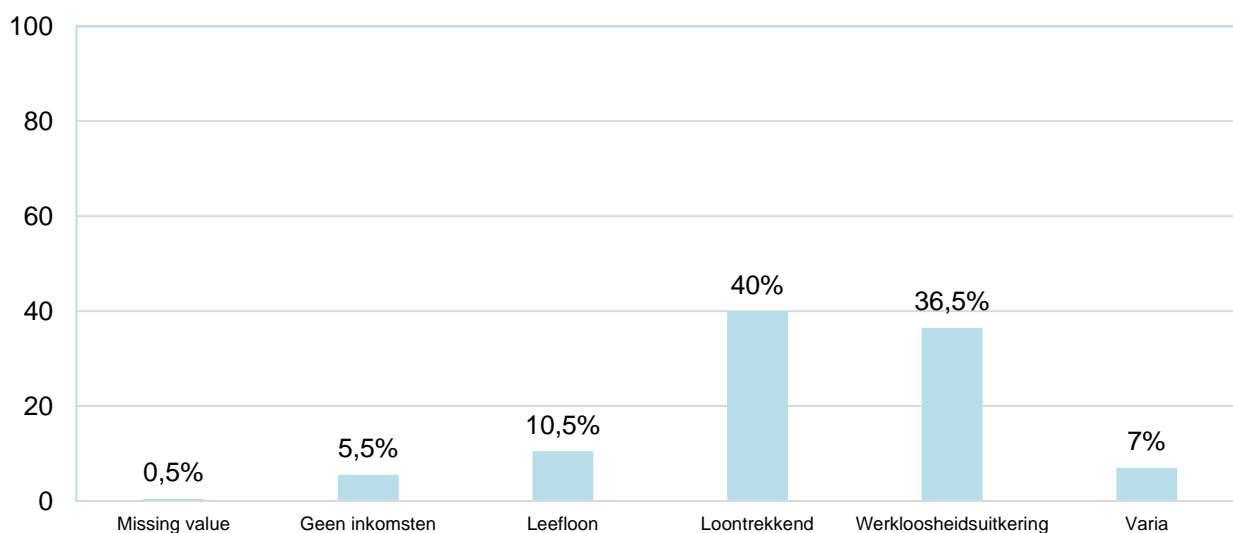
In het verzoekschrift is het van cruciaal belang dat de rechtbank informatie heeft over de inkomsten van de verzoeker. Opvallend was in het berekend resultaat, zoals wordt aangegeven in figuur 17, dat 40% van de verzoekers loontrekkend zijn en 37% een werkloosheidsuitkering trekken. De kleinere percentages zijn de leefloners voor 11% en 5% had totaal geen inkomsten. De missing value in dit resultaat houdt in dat er geen informatie was over het inkomen of dat het onduidelijk werd vermeld. Maar dit is slechts voor minder dan 1% het geval.

Figuur 18: Afgesloten kredieten (%)

Figuur 18 laat het berekend resultaat zien of de verzoekers op het moment van de aanvraag en krediet of lening hadden lopen. Dit resultaat is berekend op basis van de clause in het verzoekschrift waarin de reden van de schuldoorzaak werd uitgelegd. Dit resultaat is enkel van toepassing wanneer uitdrukkelijk in het verzoekschrift werd vermeld dat een lening of krediet de schuldoorzaak was van de schuldenlast. In de lijst van schuldeisers kon in bijna alle dossiers worden vastgesteld dat er leningen waren aangegaan, maar als reden van schuldenlast hadden slechts 18% van de verzoekers een lening of krediet die de oorzaak was van de aanvraag collectieve schuldenregeling en 82% had geen krediet of lening als oorzaak van de schuldenlast.

Figuur 19: Inkomens verzoekers bij aanvraag collectieve schuldenregeling (%)

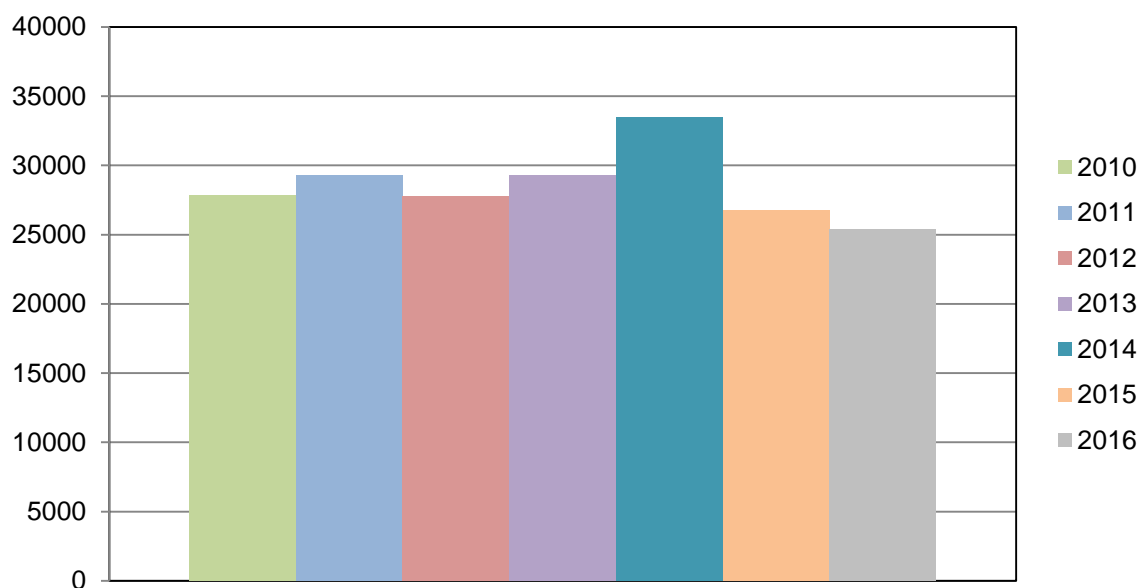

In het kader van de inkomens van de verzoeker toont figuur 19 aan dat de grafiek van loontrekkenden en werkloosheidsuitkeringen het meest voorkomen. 40% van de verzoekers zijn loontrekkend uit arbeid en 36,5% van de verzoekers ontvangen een werkloosheidsuitkering. Slechts een klein deel van de verzoekers (10,5%) had een leefloon en 5,5% had totaal geen inkomsten.

4.4.3. Kenmerken collectieve schuldenregeling

Schuldeisers en schuldbedrag

Figuur 20: Fluctuaties schuldbedragen per jaar (2010-2016)

In het onderzoek naar kenmerken van collectieve schuldenregeling zijn de schuldeisers en het schuldbedrag van cruciale waarde. Figuur 20 laat de fluctuaties zien in de schuldbedragen van de verzoekers per jaar. Uiterst links is 2010, uiterst rechts is het resultaat voor 2016. De piek van schuldbedragen is in het jaar 2014. Toen was het gemiddeld schuldbedrag € 33.481,59.

Van het aantal schuldeisers in de totale steekproef is het gemiddelde berekend en afgerond naar de bovenste decimaal. Gemiddeld is 12,57 of afgerond 13 schuldeisers berekend in de totaal tweehonderd doorzochte dossiers. Het laagste aantal schuldeisers dat een verzoeker kon hebben was 2, terwijl het hoogste aantal schuldeisers in de steekproef op kon lopen tot 51.

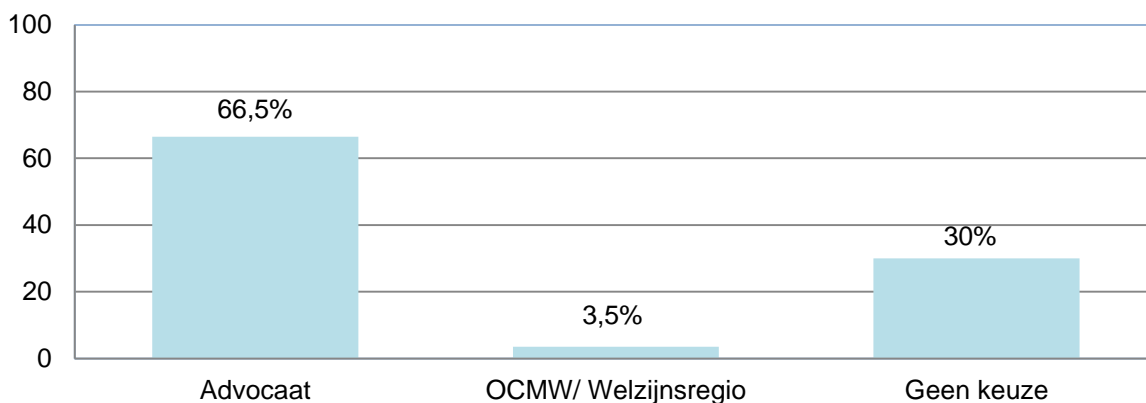
Als bijkomende opmerking moet worden vermeld dat zelfs één schuld voldoende is om een gerechtelijke procedure collectieve schuldenregeling aan te vragen.

Figuur 21: Banksaldo van de verzoekers

Schalen banksaldo (€)	Gegevens (N)	Gegevens (%)
< 100	76	38%
101 – 200	11	5,5%
201 - 300	8	4%
301 – 400	6	3%
401 – 500	4	2%
501 – 600	6	3%
601 – 700	6	3%
701 – 800	1	0,5%
801 – 900	0	0%
901 – 1000	2	1%
> 1000	11	5,5%
Missing Values	69	34,5%

In het verzoekschrift wordt opgesomd welke bankrekeningen met beschikbare gelden de verzoekers hadden op het moment van de aanvraag. Opvallend is dat 38% van de aanvragers slechts een bedrag lager dan €100 op de bankrekening had. De andere bedragen hoger dan €100 waren zeer gering. Als missing values geldt de onbekende bedragen van verzoekers of waarvan geen informatie werd gegeven dat de verzoekers geld op de bank hadden staan.

Figuur 22: Keuze schuldbemiddelaar (%)

Wanneer het verzoekschrift wordt neergelegd met de aanvraag voor collectieve schuldenregeling kan de verzoekende partij een keuze voorstellen welke advocaat ze als schuldbemiddelaar willen. In sommige gevallen wordt ook het OCMW of de Welzijnsregio aangesteld. Figuur 22 toont aan dat in 66,5% van de onderzochte dossiers een advocaat als schuldbemiddelaar wilden. Sommige verzoekers wilden het OCMW of Welzijnsregio; maar dat gold voor slechts 3,5%. De verzoekers die geen keuze maakten in schuldbemiddelaar betrof 30%.

4.5. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Aan de hand van dit onderzoek is een antwoord gevonden op de drie onderzoeksvragen: (1) Wat zijn de kenmerken van jongeren in collectieve schuldenregeling? (2) Wat zijn de predictoren van jongeren in collectieve schuldenregeling? (3) Wat zijn de kenmerken van collectieve schuldenregeling bij jongeren? Om deze resultaten te vergelijken is de bron <https://limburg.incijfers.be> geraadpleegd om de meest recente cijfers en statistieken van Hasselt en Limburg op te vragen, tezamen met de literatuur van het theoretisch kader.

Op de eerste onderzoeksvraag is een helder antwoord geformuleerd a.d.h.v. de figuren. Een belangrijk resultaat is dat er meer individuen, alleenstaanden en mannen aanvraag indienen tot collectieve schuldenregeling. Dit resultaat is vergelijkbaar met de cijfers met van <https://limburg.incijfers.be>, waar ook wordt aangetoond dat in 2016 de alleenstaanden in de meerderheid zijn in Hasselt. Het resultaat van “gender” is in overeenstemming met de cijfers én de literatuur. Volgens Jeanmart (oktober 2015) waren in Vlaanderen meer mannen die aanvraag indienen voor collectieve schuldenregeling dan vrouwen.

Wat het luik “nationaliteit” betreft, waren er voor 90% Belgen die aanvraag deden voor collectieve schuldenregeling. Dit resultaat is niet echt verrassend aangezien in Hasselt en Limburg meer Belgen dan niet-Belgen woonachtig zijn. In dit werk is geen diepgaand onderzoek gevoerd naar de achtergrond van Belgen i.v.m. hun migratieachtergrond. Het kwam voor dat de Belgen in het onderzoek een bepaalde generatie in de familie waren van bv. Marokkaanse origine. Omdat er geen zekerheid bestaat en beschikbaar was over de exacte achtergrond, is er geen diepgaand onderzoek gevoerd. Als laatste kan uit mijn onderzoek worden geconstateerd dat de verzoeker ouder wordt met de aanvragen in te dienen. De oudste was in 2010 slechts 24 jaar, in 2016 was de oudste 30 jaar. In de literatuur werd via figuren 1 en 2 aangetoond dat de groep onder de 35 jaar een aanzienlijke groep is binnen de collectieve procedure, mits onderscheid tussen de leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar en 25 tot 34 jaar. Een vergelijking maken met het resultaat van dit onderzoek is niet duidelijk voor handen aangezien geen cijfers beschikbaar waren van de totale aanvragen binnen deze doelgroep op de arbeidsrechtbank.

De tweede onderzoeksvraag omtrent de predictoren waarvan meerdere gedetailleerde resultaten bekend zijn die kunnen worden vergeleken met sociaal-demografische en sociaal-economische kenmerken uit de literatuur. In het kader van de sociaal-demografische kenmerken zijn twee belangrijke resultaten. Enerzijds omtrent het

opleidingsniveau, waar het resultaat werd berekend dat slechts 14% van de verzoekers een bepaalde vorm van opleiding hadden genoten. Van die 14% was een groep van 29% die primair een opleiding arbeider had gevolgd, gevolgd door diploma secundair onderwijs en tertiair nog naar school gaande studenten. Meer specifiekere informatie werd niet bekend gemaakt in de (aanvullende) verzoekschriften. Vanuit de literatuur wordt de link gemaakt naar tabel 2, waar werd gesproken over het opleidingsniveau (Jeanmart, december 2015). Maar de resultaten kunnen niet volledig worden vergeleken aangezien geen verdere details beschikbaar waren in de (aanvullende) verzoekschriften. Anderzijds was er de informatie over het ouderlijk huis. Vanuit maatschappelijk luik is het belangrijk een beeld te vormen van de achtergrond van de verzoekers, vandaar figuur 12 “ouderlijk huis”. Van de tweehonderd onderzochte zaken was er 40,5% iets bekend over het verleden van de verzoekers. Wanneer dat percentage werd uitgediept, bleek dat 65% algemene informatie was over het inwonend gezin. Andere situaties zoals een instellingsverleden of een moeilijke jeugd kwam minder vaak voor. Dit was een minpunt voor het maatschappelijk luik in het onderzoek.

In geval van de sociaal-economische kenmerken zijn meerdere resultaten berekend over deze risicogroep. Uit het onderzoek blijkt dat meer koppels dan individuen kinderen ten laste hadden. De cijfers van Hasselt tonen echter iets anders aan nl. dat gehuwde koppels zonder thuiswonende kinderen meer voorkomen dan gehuwde koppels met thuiswonende kinderen in 2016. Om die cijfers te vergelijken is een aparte berekening gemaakt aan de hand van het databestand onder figuur 14.C. Deze figuur toonde aan dat er meer gehuwde koppels waren met kinderen ten laste (inwonend) en secundair alleenstaanden die een of meerdere kinderen hadden.

Aan de hand van de literatuur kan het resultaat van kredieten ook vergeleken worden. Uit figuren 4 en 5 is bekend geraakt dat jongvolwassenen van 18 tot 34 jaar talrijk aanwezig zijn in het aangaan van kredieten. Echter in dit onderzoek is de filtering gemaakt of het krediet effectief de oorzaak vormde van de schuldenlast. Dit kan vanuit de literatuur niet volledig worden vergeleken. Wat de inkomsten betreft, zijn de primaire inkomstenresultaten vergelijkbaar met Hasselt nl. dat de meerderheid loontrekkend is. In dit onderzoek lagen de cijfers van loontrekkers en werklozen kort bij elkaar, terwijl in totaal in Hasselt de werklozen het minst voorkomen. Het laatste resultaat als varia zijn de resultaten van huurders-eigenaars van een woning. Uit dit onderzoek kan worden geconstateerd dat er voor 60,5% huurders waren en 33% waarvan de verblijfplaats bij derden was of onbekend. Dit kan vergeleken worden met de literatuur, waar wordt vermeld dat slechts een klein deel van de mensen eigenaar is van een woning (Jeanmart, december 2015).

Op de laatste onderzoeksvraag zijn drie berekeningen gemaakt. In het resultaat omtrent de schuldbedragen bleek dat er een gering gemiddeld is met weinig fluctuaties. De literatuur spreekt zich uit over een stijging in het algemeen, dus een vergelijking was hier niet mogelijk. 38% van de cliënten had minder dan €100 op de rekening staan, wat betekent dat de mensen weinig eigen middelen hadden op financieel gebied. Voor 66,5% werd een jurist voorgesteld als schuldbemiddelaar, terwijl een OCMW of Welzijnsregio amper tot niet werden voorgesteld in het verzoekschrift.

Aanbevelingen

Over schuldenlast en schuldenoverlast is veel literatuur verschenen, er zijn ook aanbevelingen wat beter kan in de procedure collectieve schuldenregeling omtrent preventie, informatie en dergelijke. Maar het valt ook op dat er een tekort is in informatie in de verzoekschriften omtrent de predictoren van collectieve schuldenregeling.

Over deze risicodoelgroep binnen collectieve schuldenregeling is geen aanbeveling verschenen of gevonden. Dankzij dit onderzoek zijn er meer details bekend over de risicogroep jongvolwassenen in collectieve schuldenregeling, waardoor het mogelijk is deze te definiëren. Aangezien de groep redelijk aanwezig is binnen de collectieve schuldenregeling, is het aangeraden het beleid meer aan te passen op deze doelgroep binnen de gerechtelijke procedure in onder andere preventie en begeleiding. Communicatie en begeleiding blijft voor deze complexe doelgroep van belang indien ze verzeild raken in de gerechtelijke procedure.

Vervolgens kan bij collectieve schuldenregeling tezamen met budgetbeheer- begeleiding worden bekeken om wederom boedelschulden te vermijden. Zoals in de literatuur is vermeld, mogen geen nieuwe schulden worden gemaakt in de loop van de gerechtelijke procedure. Indien dit wel gebeurt, wordt de procedure herroepen en staan de cliënten er terug alleen voor. Goede informatie en begeleiding is van belang om de schuldenlast te verminderen en af te betalen. Het OCMW kan een belangrijke bijdrage leveren in het informeren naar de rechten van de cliënten als het noodzakelijk blijkt en inzake betere hulp bij het beheer van het budget, ter beschikking gesteld van de schuldbemiddelaar. Veel mensen vergeten dat de schuldbemiddelaar niet hun advocaat is voor dergelijke onderwerpen. Dat is ook niet de taak van de schuldbemiddelaar om zich met dat soort vragen bezig te houden.

Een derde aanbeveling is wanneer de verzoekende partij op het moment van de aanvraag werkloos is, wordt verplicht zich te laten begeleiden door de VDAB of het OCMW naar vast werk met als doelstelling de inkomsten te verhogen en zich niet te nestelen in de werkloosheid. Het is in het belang van de cliënt dat de schulden worden aangezuiverd en dat ze schuldenvrij hun leven kunnen verderzetten. Indien de persoon zich niet in staat acht een job te vinden of te onderhouden, moet er bewijs van worden bijgebracht.

Een laatste aanbeveling is dat de aankopen van de verzoeker na de beschikking van toelaatbaarheid bespreekbaar moeten worden gemaakt in functie van het inkomen en de noodzaak. Wanneer de middelen er niet zijn voor de aankoop of het is niet van noodzakelijk belang, moet het aan de cliënt duidelijk worden gecommuniceerd dat de beschikbare gelden worden gebruikt voor de aanzuivering van de schulden.

4.6. Besluit

De literatuur spreekt zich uit over een stijging in schuldenlast sinds de crisis uitbrak. De economische crisis speelt een cruciale rol in de schuldenlast van de maatschappij en in het leven van hun jongeren. De beschikbare cijfers van dit onderzoek geven een goed overzicht over de aanvragen collectieve schuldenregeling en de schuldenlast bij jongvolwassenen. Jongvolwassenen onder de leeftijd van 35 jaar zijn aanzienlijk aanwezig binnen een systeem van schuldbemiddeling zoals werd aangetoond in figuren 1 en 2.

Dit onderzoek toonde aan dat deze groep duidelijk aanwezig is binnen de gerechtelijke procedure. Helaas waren geen cijfers beschikbaar omtrent de totale groep van 18 tot 30 jaar die aanvraag deden van 2010 tot en met 2016 in Hasselt. Dat was een minpunt voor de resultaten, wat niet duidelijk kan worden vergeleken met literatuurcijfers.

Met behulp van de (aanvullende) verzoekschriften konden dergelijke details worden uitgewerkt en/of vergeleken met de beschikbare cijfers en literatuur. Sommige resultaten van het onderzoek waren onverwacht, maar kwamen voor de meerderheid overeen met de literatuur. Zo waren er bijvoorbeeld inderdaad meer mannen en alleenstaanden die aanvraag deden. Het was ook verrassend om vast te stellen dat voor de meerderheid de aanvragers binnen deze doelgroep werkenden waren, terwijl vanuit maatschappelijk oogpunt eerder wordt vermoed dat de meeste mensen in schuldenlast geen vorm van inkomsten hebben door werkloosheid. In de literatuur werd ook veel geschreven over kredieten, leningen en hypotheek. In dit onderzoek was slechts een klein aandeel van kredieten de oorzaak van de schuldenlast, wat duidelijk werd omschreven in het (aanvullend) verzoekschrift. Wat niet wil zeggen dat dergelijke schulden in het algemeen niet aanwezig waren in de schuldenlijst.

Door deze op feiten gebaseerd onderzoek was weinig ruimte tot interpretatie vanuit de maatschappelijke context. Er kunnen wel enkele vermoedens zijn naar bepaalde resultaten in het onderzoek, maar ook hier is geen zekerheid. Zo kunnen bijvoorbeeld vragen worden gesteld bij het feit dat 33% van de verzoekers geen vaste verblijfplaats heeft of nog thuis woont bij de ouders. En dat de meeste verzoekers toch deel uitmaakten van een "relatief" normaal gezin met ouders, broers en zussen. Wat precies de context was van het systeem waarin ze zijn opgegroeid is niet geweten, zo kon niet worden achterhaald hoe de opvoedingswijze is verlopen en wat de jongere precies van thuis had meegekregen omtrent financiële zaken. Ook dit is weer een belemmering in het onderzoek.

Kritische reflectie

In deze bachelorproef en tijdens de stageperiode ervaarde ik als stagiair sociaal werk problemen om de link te maken tussen het maatschappelijke luik en de juridische context. Er is veel werk gestoken in de infovergaring van deze bachelorproef. De literatuurstudie was ingewikkeld omdat er weinig was geschreven over het onderwerp en doelgroep in deze bachelorproef omtrent collectieve schuldenregeling. Het was veel zoeken, filteren en verwijderen.

De informatie in deze bachelorproef waar ik mee geconfronteerd werd is puur juridisch en op feiten gebaseerd. Het praktisch deel van dit werk was afhankelijk van het (aanvullend) verzoekschrift, waar niet altijd veel informatie in werd verwerkt over de achtergrond van de verzoekende partij en andere maatschappelijke domeinen. Er was niet veel ruimte voor interpretatie bij deze gegevens.

Het heeft een bepaalde periode in beslag genomen vooraleer de bachelorproef vorm begon te krijgen in de vorm van een degelijk onderwerp en onderzoeksvragen. Dankzij mijn stagementor, Mevr. Els De Groot, kon de basis worden gelegd voor dit eindwerk. Door de intensieve begeleiding met mijn promotor, Mevr. Bastaits, kreeg deze bachelorproef een definitieve vorm.

Het is wel interessant om de twee aparte luiken te combineren en het vormt zeker een uitdaging. Het maatschappelijke en het juridische vlak zijn verschillende werelden. Het eindresultaat is wel degelijk, ik mag er tevreden over zijn. Dit was de eerste stageplaats in PXL-Social Work waar een maatschappelijk werker ging functioneren, waardoor een unieke kijk kon worden gemaakt van een sociaal werker op een juridische context.

Bibliografie

Brodala, J., De Groote, B., De Loose, M., De Rynck, P., El Omari, M., Marynissen, R., et al. (2013). *Handleiding Schuldbemiddeling*. Brussel: Politeia nv.

Brodala, J., Devillé, A. (1998). *Van schuldbemiddeling tot collectieve schuldenregeling. Intenties en knelpunten*. *Alert*, 52, pp. 1-8.

Cijfers van Limburg. Geraadpleegd (z.d.) op <https://limburg.incijfers.be>.

Cornelis, I., Storms, B. (2013). *Jong zijn kost geld: Een literatuurstudie naar financieel risicogedrag bij jongeren*. Mechelen: Cebud, Thomas More.

De Groote, B., Voet, S. (2009). *Collectieve schuldregeling, Reeks Bibliotheek Burgerlijk Recht en Procesrecht*. Gent: Larcier.

Defosse, A., Linssen, H. (2009). *De collectieve schuldenregeling: Knelpunten en aanbevelingen*. Antwerpen: Centrum Kauwenberg VZW.

Delporte, J. (2012). *De collectieve schuldenregeling. Algemene overzicht van de wetgeving*. Brussel: FOD economie, K.M.O., Middenstand en Energie.

Duvivier R. (2016). *Evolutie van de gegevens over 2015 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren: een forse stijging van de toegekende hypothecaire kredieten en een schuchtere ommekeer van de trend betreffende overmatige schuldenlast*. Marchienne-au-Point: Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Duvivier, R., Jeanmart, C. (2015). *Jongeren en hun financiële moeilijkheden*. Marchienne-au-Point: Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Duvivier, R., Noël, D., Van Kerrebroeck, V. (2010). *Overmatige schuldenlast: de maatregelen, oorzaken en linken met armoede*. Marchienne-au-Pont: Observatorium krediet en schuldenlast.

Jeanmart, C. (2015). *Personen in collectieve schuldenregeling (CSR) in België: Profielen en regionale aspecten*. Marchienne-au-Point: Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Jeanmart, C. (2015). *Personen die beroep doen op een erkende instelling voor schuldbemiddeling in België: Profielen en regionale specificiteiten*. Marchienne-au-Point: Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Ledegen, H. (2013). *Huishoudens in schuldbemiddeling: profielen en regionale verschillen*. Brussel: Vlaams Centrum Schuldenlast.

Observatorium Krediet en Schuldenlast. (2012). *De collectieve schuldenregeling, een onvoltooid werk? Wat is goed leefgeld?* Marchienne-au-Point: Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Serrien, L., Stas, K., Van Menxel, G. (2008). *Jongvolwassenen: Tussen wal en schip?* Leuven: CRM Factory.

Tiemeijer, W. (2016). *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Vanhauweart, F. (2013). *Armoede in Vlaanderen. Een acute status quo*. Alert, nr.4, pp. 2

Van Acker, E., Verbeke, C., Wylleman, B. (2013). *Praktische gids voor schuldbemiddelaars*. Mechelen: Kluwer.

Van Damme, M. (2015). *Financiële vorming*. Brussel: KVAB Press.

Velghe, J. (z.d.). *Jongvolwassenen en geld*. Brussel: Vlaams Centrum Schuldenlast.

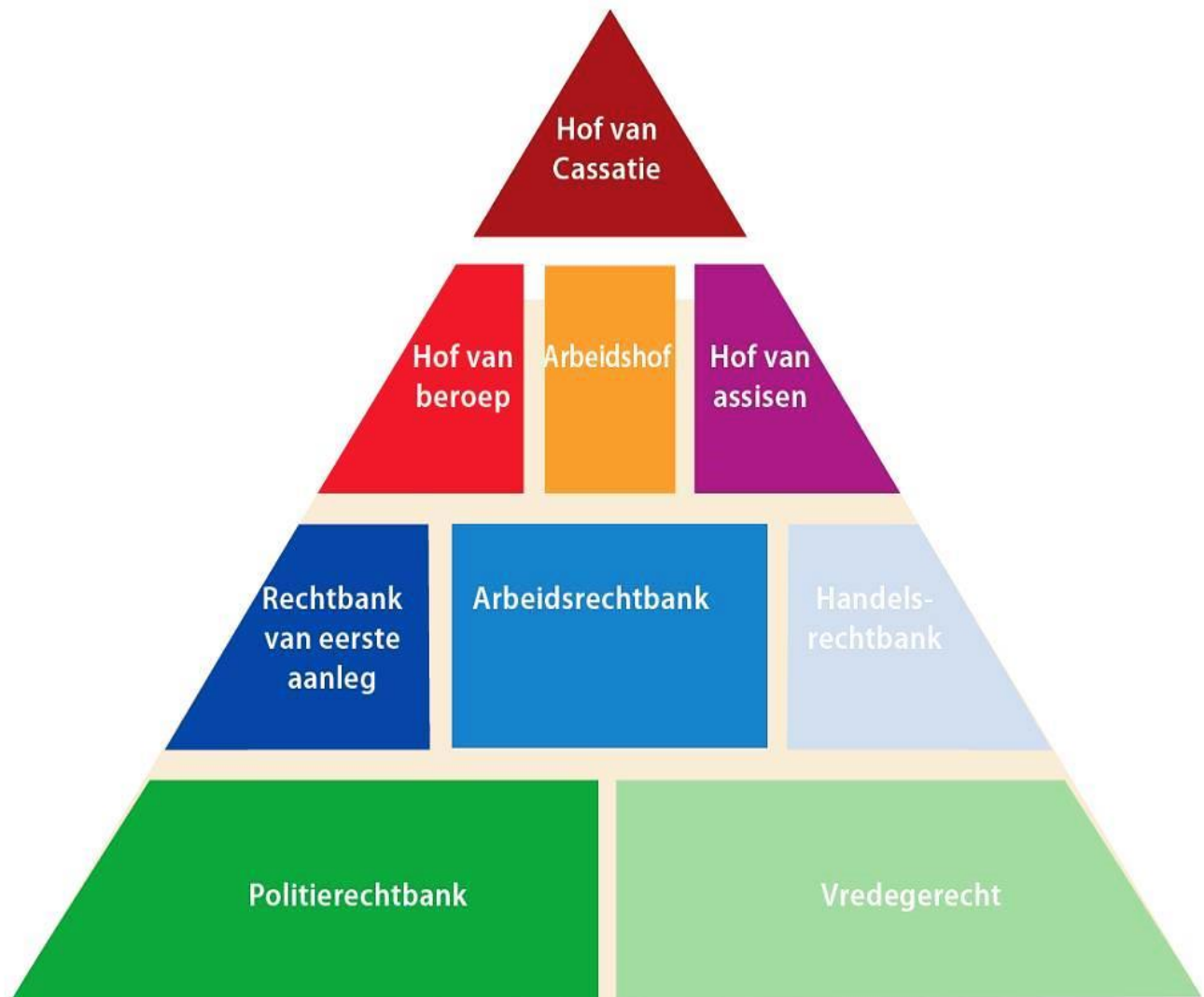
Vlaams Centrum Schuldenlast. (2011). *Visie overmatige schuldenlast en schuldpreventie*. Brussel: Vlaams Centrum Schuldenlast.

Vlaams Centrum Schuldbemiddeling. (z.d.). *10 voorstellen voor een federaal beleid ter preventie en bestrijding van schuldoverlast*. Brussel: Centrum schuldbemiddeling.

Wet van 5 juli 1998 betreffende de collectieve schuldenregeling en de mogelijkheid van verkoop uit de hand van de in beslag genomen onroerende goederen, B.S. 01 januari 1999.

Bijlagen

Bijlage (1): Schema rechtbanken

Bijlage (2): Model verzoekschrift met bijhorende stukken

(MODEL)

VERZOEKSCHRIFT INZAKE COLLECTIEVE SCHULDBEMIDDELING

Aan de alleenzettelend rechter van de Eerste Kamer Bis bij de arbeidsrechtbank te Tongeren, Kielenstraat 22, 3700 Tongeren.

Ten verzoeken van:

Eerste verzoeker(s):

Naam: Voornaam:
Geboorteplaats: Geboortedatum:
Burgerlijke stand:
Huwelijksstelsel:
Beroep op heden:
Adres:
Telefoon – fax – GSM:
Verblijfplaats (indien anders dan woonplaats)

Tweede verzoeker (echtgenoot of samenwonende partner)

Naam: Voornaam:
Geboorteplaats: Geboortedatum:
Burgerlijke stand:
Huwelijksstelsel:
Beroep:
Adres:
Telefoon – fax – GSM:
Verblijfplaats (indien anders dan woonplaats):

Hij/zij verklaart (verklaren) op hun woord van eer dat:

- hij/zij geen handelaar is of niet meer is sinds meer dan 6 maanden (zie art. 1675/2 Ger. Wb.)
- datum schrapping uit het handelsregister
- datum afsluiten van het faillissement
- hij/zij kennelijk hun onvermogen niet hebben bewerkstelligd.
- hij/zij in de laatste 6 maanden voorafgaand aan het verzoek geen goederen hebben vervreemd

Advocaat van verzoeker(s):

Meester:

Met kantoor te

Telefoon:

Fax:

Inwonende minderjarige kinderen:

Naam:

Voornaam:

Geboortedatum:

Studie die hij/zij volgt:

Naam:

Voornaam:

Geboortedatum:

Studie die hij/zij volgt:

Naam:

Voornaam:

Geboortedatum:

Studie die hij/zij volgt:

Verzoeker(s) is niet in staat om op een duurzame wijze de opeisbare of nog te vervallen schulden te betalen om volgende redenen:

Verzoeker(s) stelt voor als schuldbemiddelaar:

Naam:

Voornaam:

Beroep:

Adres:

Telefoon:

Fax:

Staat van het actief van verzoeker(s) en medebewoners.

1. Onroerende goederen:

Ligging:

Beschrijving volgens notariële akte:

Behorend tot het vermogen van: (eigen – gemeenschappelijk – in onverdeeldheid)

Eigenaars:

Datum van de notariële akte en naam notaris:

Aankoopprijs:

Financiering:

2. Roerende goederen (oa inboedel,...):

Saldo bankrekening met nummer:

Saldo postchequerekening met nummer:

Spaarboekje:

Levensverzekering:

3. Inkomen van de verzoeker(s) en medebewoners.

	Naam	Adres	Nettobedrag	Bewijsstuk nr.
Loon of pensioen				
13 ^{de} maand				
Vakantiegeld				
Inkomsten als zelfstandige				
Onderhoudsgeld				
Andere inkomsten				

4. Werkelijke uitgaven van verzoeker(s) (per maand):

Aard	Maandelijks Bedrag	Jaarlijks Bedrag	Bewijsstuk nr.
Eten en onderhoud			
Kledij			
Verwarming			
Huur			

Schuldeisers van de verzoeker(s)

Naam schuldeiser	Volledig adres	Bedrag	Nog verschuldigd bedrag	Bewijsstuk nr.

Personen die zich borg hebben gesteld voor verzoeker(s) of zich hoofdelijk met verzoeker(s) hebben verbonden:

Naam borg:

Adres borg:

Beroep borg:

Schuld:

Bewijsstuk nr.:

Betwiste schulden van de verzoeker(s) met opgave van de gronden van betwisting en van de reeds hangende procedures:

Naam:

Rechtbank waar betwisting wordt behandeld:

Rolnr. :

Betwist bedrag:

Bewijsstuk nr.:

Procedures met betrekking tot het bekomen van een uitstel tot betaling, tot het verkrijgen van betalingsfaciliteiten (art. 1134 Ger.Wb. , consumentenkrediet, art. 59 Hyp.Wet) en/of minnelijke schikking inzake hypothecair krediet.

Naam schuldeiser:

Aard van de schuld:

Gekregen per maand:

Gevraagd:

Bewijsstuk nr.:

Loonsafstanden en loonsoverdrachten

Naam schuldeiser:

Bedrag per maand:

Oorspronkelijke som:

Bewijsstuk nr.:

Andere gerechtelijke procedure waarin verzoeker(s) betrokken is (zijn).

Voorwerp procedure:

Rechtbank waar de zaak wordt behandeld:

Naam en adres advocaat:

Naam en adres advocaat tegenpartij:

Datum inleiding:

Rolnr. :

Bewijsstuk nr.:

Andere inlichtingen:

Vakbond

Mutualiteit

OM DEZE REDENEN:

Vraagt verzoeker(s)

Dat het huidig verzoek tot het bekomen van een collectieve schuldenregeling toelaatbaar wordt verklaard.

Dat een schuldbemiddelaar aangesteld wordt en in voorkomend geval een gerechtsdeurwaarder en/of notaris.

Opgesteld in exemplaren te _____ op _____

Gedetailleerde inventaris van de stukken met vermelding van de stukken per nummer.

Nuttige inlichtingen voor verzoeker(s) en hun advocaten:

Let erop dat alle adressen volledig zijn

Nummer steeds alle bewijsstukken.

Voor ex-handelaars: gelieve steeds een attest van schrapping in de Kruispuntbank van ondernemingen bij te voegen.

